

AMALTHEIA GAZETESİNE GÖRE ANADOLU'DAKİ GELİŞMELER (1922-1923)

THE EVENTS TAKING PLACE IN ANATOLIA ACCORDING TO THE AMALTHEIA NEWSPAPER (1922-1923)

Arzu ERMAN*

Geliş Tarihi/Received:02.10.2024

Kabul Tarihi/Accepted:11.12.2024

ERMAN, Arzu, (2025), "Amaltheia Gazetesine Göre Anadolu'daki Gelişmeler (1922-1923)", Belgi Dergisi, S.29, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2025/1, ss. 85-108.

Öz

Yunanistan, müstakil bir devlet olarak kurulduktan sonra Bizans kültürü ve tarihi üzerinde hak iddia ederek sınırlarını Yunanlık ile örtüştürdüğü yerlere kadar genişletme amacıyla olmuştur. Nitekim bu irredantist politika Balkanların güneyine sıkışmış Yunan Devleti'ne yeni ticari ve stratejik yerler kazandırırken aynı zamanda dağılmış Yunan ulusunu da bir araya getirerek Büyük Yunanistan hedefine ulaşılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda I. Dünya Savaşı, bu yayılcı ideoloji ve politikanın uygulanabilmesi açısından bir fırsat olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti, 1914'te İttifak grubunun yanında savaşa katılmıştır. Yunanistan da karşı blokta yer almış ve 1917'de resmen İtilaf bloğunun tarafında savaşa girmiştir. Yunan Devleti'nin savaşa dahil olması Paris Barış Konferansında Yunan tezlerini dile getirmesine imkân vermiştir. Öyle ki İtilaf Devletleri'nin kendi aralarındaki güç mücadelesinin bir sonucu olarak Akdeniz'de İtalya'nın güçlenmesinin önlenmesi için, Yunanistan, İzmir ve çevresini işgal etmekle yetkilendirilmiştir. 15 Mayıs 1919'da ideolojik temelli hedefleri doğrultusunda Yunanistan'ın İzmir'in işgaliyle başladığı Küçük Asya seferi, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk milli hareketi ile karşılaşmış ve bu savaş Yunanistan'ın büyük yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu süreç, İzmir Rum basınının kadim gazetelerinden Amaltheia tarafından da yakından takip edilmiştir. Yayın hayatına 1838'de başlayan gazete, 1923 yılına kadar yayınlanmıştır. Bu çalışmada Amaltheia Gazetesinin 1922-1923 yılları arasında Anadolu'daki gelişmeleri nasıl değerlendirdiği incelenmiştir. Bu bağlamda Türk-Yunan savaşı boyunca Küçük Asya seferi, Türk milli hareketi, Mustafa Kemal Paşa, Rumların istekleri, Müttefikler arasındaki görüş ayrılıkları ve savaş sonunda nihai barışın sağlanması ile ilgili dikkati çeken yazı ve haberlere yer verilmiştir. Amaltheia, Yunanistan'ın Küçük Asya seferini destekleyerek, Venizelist propagandanın Anadolu'daki önemli sözcülerinden biri olmuştur. Bu makale, Yunan kaynaklarının yanı sıra Türk arşiv belgeleri ve Türk-yabancı literatür eşliğinde hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Osmanlı Devleti, Venizelos, Amaltheia, I. Dünya Savaşı, Türk Kurtuluş Savaşı.

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tarih Bölümü, arzuerman@aybu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-3657-0246>).

Abstract

After Greece was established as an independent state, it aimed to expand its borders to regions it associated with Greek heritage by claiming rights over Byzantine culture and history. Indeed, this irredentist policy would provide the Greek state, confined to the southern Balkans, with new commercial and strategic locations while also uniting the dispersed Greek nation to achieve the goal of a Greater Greece. In this context, World War I was seen as an opportunity to implement this expansionist ideology and policy. The Ottoman Empire joined the war on the side of the Central Powers in 1914. Greece, on the other hand, joined the opposing bloc and officially entered the war on the side of the Allied Powers in 1917. Greece's involvement in the war allowed it to present its claims at the Paris Conference. As a result of the power struggle among the Allied Powers, Greece was authorized to occupy İzmir and its surroundings to prevent Italy from gaining strength in the Mediterranean. The Greek campaign in Asia Minor, which began with the ideologically driven occupation of İzmir by Greece on May 15, 1919, encountered the Turkish national movement led by Mustafa Kemal Pasha and resulted in a major defeat for Greece. This period was closely followed by *Amaltheia*, one of the oldest Greek newspapers in İzmir. The newspaper, which began publication in 1838, continued until 1923. In this study, it was examined how the *Amaltheia* Newspaper evaluated the events that took place in Anatolia. In this context, notable articles and news throughout the Greek-Turkish war, *Amaltheia* covered the Asia Minor campaign, the Turkish national movement, Mustafa Kemal Pasha, the aspirations of the Greeks, the disagreements among the Allies, and the establishment of the final peace. *Amaltheia* supported Greece's Asia Minor campaign, becoming one of the significant voices of Venizelist propaganda in Anatolia. This article was prepared using Greek sources as well as Turkish archive documents and Turkish-foreign literature.

Keywords: *Greece, Ottoman Empire, Venizelos, Amaltheia, World War I, Turkish War of Independence.*

Giriş

I.Dünya Savaşı, sanayileşen ülkelerin dünyadaki siyasi ve ekonomik hakimiyeti ele geçirmek amacıyla birbirleriyle yaptıkları rekabet neticesinde başlamıştır. Bu mücadelede Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın, 1879'da imzaladıkları "İkili İttifak"a 1882'de İtalya'nın katılmasıyla bu blok "Üçlü İttifak" halini almıştır. Bu devletlerin, Avrupa ve Amerika kıtası dışında sömürgeler elde etmeye çalışması dünyayı çok önceden nüfuz alanlarına ayırarak paylaşmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu üç devlet de kendi aralarında yaptıkları sözleşmelerle "Üçlü İtilaf"ı oluşturmuş ve iki blok arasında beklenen savaş 1914 yılı itibariyle başlamıştır.¹ Osmanlı Devleti ise savaşın başlarında, Almanya ve Avusturya'nın içinde bulunduğu blokta yerini almış²bu durum savaşın cephesini genişleterek süresini uzatmıştır.

Akdeniz'de askeri bakımdan güçlü ve stratejik açıdan önemli konumda bulunan İtalya'daki siyasi çevrelerde savaş ile ilgili farklı görüşler mevcut olmuştur. Nitekim tarafsızlığı savunanlar olduğu gibi diğer gruba göre de Adriyatik'e egemen olmanın yolu İtilaf bloğu yanında yer almaktan geçmektedir. Bu nedenle İtalya Hükümeti, 1915'te her iki taraf ile görüşse de Avusturya-Macaristan Hükümeti'ne Adriyatik Denizi programını kabul ettiremediğinden dolayı 26 Nisan 1915'te yapmış olduğu gizli antlaşmayla İtilaf bloğuna geçmiştir. Böylelikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalyanca konuşulan topraklarının yanı sıra Dalmaçya kıyılarına sahip olacaktır. Yunanistan ise Balkan Savaşı'nda Makedonya bölgesinde elde ettiği ancak Bulgaristan ile ihtilafli toprakları korumak niyetindedir. Aynı zamanda Doğu Trakya'ya komşu bölgelerde, Anadolu'da ve Ege Adaları'nda Türk egemenliğinde yaşayan Rumca konuşan halkları "kurtarma" isteği Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'ne yaklaştırmıştır.³

İtilaf bloğu da Yunanistan'ın kendi yanlarında savaşa katılmasını istemiş ve o süreçte Başbakan olan Eleftherios Venizelos'a savaşa girmesi karşılığında geniş topraklar vaat edilmiştir. Fakat o dönemin Yunanistan Kralı Konstantinos, bu planı reddetmiştir.⁴Almanya ve Avusturya sempatizanı olan Kral, ülkesini Almanya ile ittifaka sokmak için eşinin kardeşi Kayzer II. Wilhelm'den gelen baskının altına girse de tercihi tarafsızlıktan yana olmuştur.⁵Bu nedenle 1915'te Kral ile Venizelos arasında oluşan ayrılık yani Ulusal Bölünme⁶, siyasi ve toplumsal kutuplaşmayı şiddetlendirirken Başbakan Venizelos ile

¹ Ercüment Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", TDVİA, C.6, İstanbul, 1992, s. 196.

² Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Stanford J. Shaw, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Çev. Beyza Sümer Aydaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

³ Pierre Renouvin, *I.Dünya Savaşı*, Çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları Cep Üniversitesi, İstanbul, 1993, s.16-17.

⁴ Arnold Joseph Toynbee, *Türkiye'de ve Yunanistan'da Batı Meselesi*, Çev. Kadri Mustafa Orağlı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007,s.75.

⁵ Andrew Dalby, *Eleftherios Venizelos 1219-1923 Barış Görüşmeleri Sonrası*, Akılçelen Kitaplar, Çev. Dinçer Demirkent, Ankara, 2010, s.62-63.

⁶ Yunanistan Kralı I. Konstantinos ve Başbakan Venizelos arasında Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na girip girmeme konusunda yaşadığı bir dizi anlaşmazlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dimitris Mihalopoulos, *O Ethnikos Dihasmos H Alli Diastasi/OEθνικός Διχασμός Η άλλη Διάσταση (Ulusal Bölünme Diğer Boyut)*, Trohalia Yayınevi, Atina, 1997.

Kral arasındaki çatışmayı da derinleştirmiştir.⁷1917’de kralın ülkeden uzaklaştırılarak⁸ Venizelosçu bir hükümetin iş başına getirilmesiyle savaşa girilmesinden yana olan siyaset başarılı olmuş⁹ ve 30 Haziran 1917’de Yunanistan, İttifak Devletleri’ne savaş ilan etmiştir. 1918 yılına gelindiğinde ise savaşta Alman ve Avusturya kuvvetleri, öngördüğü askeri ve siyasi sonuçları alamamışlardır. Almanya’nın üç Amerikan şilebini batırması, ABD’nin savaşa girmesine neden olurken Osmanlı Devleti de cephelerde aldığı yenilgilerin etkisiyle askeri ve idari bir yönetim krizi içine girmiştir. Özellikle İstanbul’un Trakya’dan gelecek bir Müttefik saldırısına açık hale gelmesi ve Almanya’nın da barış isteyeceğinin öğrenilmesi nedeniyle Osmanlı Devleti, 1918 yılı Ekim başında barış arayışına girmiş ve 27 Ekim’de barış görüşmeleri başlamıştır. Ateşkes için çok fazla seçeneği bulunmayan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918’de İtilaf Devletleri’nin güvenliklerinin tehlikeye girdiği anda ülkenin stratejik noktalarını işgal hakkı veren bir teslim belgesi olan Mondros Mütarekesi’ni¹⁰ imzalamıştır.¹¹

1919’un altı ayında Paris, barışın sağlanması için yapılan barış konferansına ev sahipliği yapmıştır. Müttefikler arasındaki en ciddi anlaşmazlık İtalya’nın Afrika, Ortadoğu ve Avrupa’da üç geniş bölgeyi kapsayan istekleri nedeniyle yaşanmıştır.¹² Yunan isteklerini gerçekleştirmek için Paris’de bulunan Yunan heyeti de özellikle Arnavutluk ve Türkiye toprakları üzerindeki İtalyan-Yunan rekabeti nedeniyle İtalyan heyetiyle yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamamıştır ancak, Paris Barış Konferansı’nda sunduğu muhtıradan Epir, Trakya, Batı Anadolu, On iki Ada ve Kıbrıs ile ilgili taleplerini sıralarken tarihi, coğrafi, ekonomik ve askeri tezler kullanmıştır. İtalya ise, 1917’de imzalanan ve Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgesini İtalya’ya veren Saint Jean de Maurienne Antlaşmasına dayanarak taleplere itiraz etmiştir. İtalya’nın Türk topraklarına yerleşeceği endişesiyle İngiltere Başbakanı Lloyd George, bu antlaşmanın geçerliliğinin Rusya’nın onayına bağlı olduğunu belirtmiştir.¹³ İngiltere, Fransa ve ABD Başkanları, Yunanistan

⁷ Thanos Veremis, “1922 Yunan Devleti’nde Siyasal Süreklilikler ve Yeniden Düzenlemeler”, *Ege’yi Geçerken 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, Der. Renée Hirschon, Çev. Müfide Pekin, Ertuğ Altınay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.73-74.

⁸ İngiltere ve Fransa’nın, 11 Haziran 1917’de Atina’da yaptıkları darbe sonucu Venizelos, iktidara gelmiştir. Bunun üzerine Kral Konstantinos, İsviçre’ye sürgüne gitmiş ve yerine reşit olmayan Prens Aleksander’in gelmesiyle Yunanistan yönetimi Venizelos’un eline geçmiştir. Ancak bu başarı ülkedeki siyasal gerginliği gidermeye yetmemiş, Kral ve Venizelosçular arasında kanlı çatışmalara neden olmuştur. Bkz. Yuluğ Tekin Kurat, “Yunanistan’ın Küçük Asya Macerası”, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri Bildiriler (20 Temmuz 1974’e Kadar), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986, s.410.

⁹ 25 Eylül 1916’da Girit’e gitmek üzere Atina’dan ayrılarak Selanik’e giden Venizelos, İtilaf devletlerinin koruması altında orada geçici bir hükümet kurmuştur. 1 Aralık’ta Müttefik askerleri, Venizelos yanlısı siviller, Kralcı askerler ile Atina sokaklarında çatışmış ve 11 Haziran 1917’de Kral Konstantinos, Fransa Yüksek Komiseri tarafından tahttan feragata mahkum edilmiştir. Ardından Venizelos, Müttefikler’in refakati ile Atina’ya getirilmiş ve başbakan olmuştur. Böylelikle Yunanistan, İtilaf devletleri tarafında savaşa katılmıştır. Bkz. Toynbee, *age.*, s. 78.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Öztürk, “Mondros Mütarekesi”, *TDVİA*, C.30, Ankara, 2020, s.271-273.

¹¹ Ulrich Trumpener, *Germany and the Ottoman Empire 1914-1918*, Princeton University Press, 1968, Princeton, New Jersey, s.352.; David Fromkin, *Barışa son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Çev. Mehmet Harmancı, 2008, İstanbul, s.255, 307, 310, 313.

¹² Margaret Macmillan, *Paris, 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, New York, 2002, s.279.

¹³ Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923*, Derlem Yayınları, 2010, İstanbul, s.118, 121, 129,146.

Başbakanı Venizelos'u Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlar doğrultusunda¹⁴ Mondros Mütarekesi'ni ihlal ederek İzmir ve çevresini Yunan askerleriyle işgal etmekle yetkilendirmişlerdir.¹⁵ Dolayısıyla İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilme kararı Paris Barış Konferansında alınmış ve İzmir, 15 Mayıs 1919'da¹⁶ Yunanistan tarafından işgal edilmiştir. İtalya da ertesi gün Selçuk'u işgal ederek, bu eyleme tepkisini göstermiştir.¹⁷ Aynı yılın Kasım ayında Yunanistan, "Küçük Asya İşgal Ordusu Komutanlığı" kurmuştur.¹⁸ Aslında o zamana kadarki işgaller Osmanlı Devleti'nin savaşta mağlup oldukları güçlerin işgal girişimleridir oysaki İzmir'in Yunanistan tarafından işgali Türk topraklarına yönelik tarihsel ve ideolojik temeller üzerinde şekillenen bir girişimdir. Dolayısıyla bu işgal ile tarih yazımında Türklerin Kurtuluş Savaşı, Yunanların da Küçük Asya Seferi¹⁹ dedikleri yeni bir tarihsel süreç başlamıştır.

İzmir'e çıkarma yapılmasının üzerinden yaklaşık bir yıl sonra 12 bölüm ve 433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması 10 Ağustos 1920'de imzalanmıştır.²⁰ İngiliz basını, antlaşmanın şartlarının uygulanması konusunda endişelerini dile getirirse de Sevr Antlaşmasını genel olarak Yunanistan ve Venizelos için bir zafer olarak değerlendirmiştir.²¹ Nitekim bu antlaşmada İzmir'in egemenlik haklarının beş yıl süreyle Yunanistan'a bırakılacağı ve beş yıl sonunda buranın Osmanlı Devleti ya da Yunanistan'a katılması için halk oylaması

¹⁴ Akşin'e göre Yunanlılar İzmir'in işgal ettirilmesi temelde iki gerekçeye dayanmaktadır. Başbakan Llyod George, Dörtler Kurulu'nun 6 Mayıs 1919'daki toplantısında İtalyanların, Türkler ile Rumlar arasında hadise yaratıp asayişli sağlamak üzere asker çıkartacaklarını bildirirken, Yunanistan'ın soydaşlarını korumak üzere İzmir'e 2-3 tümen asker çıkartılmasına izin verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca Llyod George, Türklerin Rumlara katliam iddiasını da dile getirmiştir. Bu iddiaları ise Atina'da oluşturulmuş bir oluşum olan *Kurtarılmamış Yunanlar Merkez Komitesi*'nin telgrafına ve kendisinin çok iyi tanıyarak güvenilir bulunduğu Sir George Riddell'in mektubuna dayandırmıştır. Ancak 7 Ekim 1919 tarihli Amerikan kaynaklı Bristol Raporu, bu iddianın asılsızlığını ortaya koymuştur. Bkz. Sina Akşin, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler (20 Temmuz 1974'e Kadar) Türk-Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 1986, Ankara, s.176,181, 182.

¹⁵ Salahi R. Sonyel, İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri 1821- 1923, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s.145.

¹⁶ 16 Mayıs 1919'da da İstanbul gazetelerinde yayınlanan ve Matbuat Umum Müdürlüğü'nün resmi tebliğine dayana habere göre İtilaf Yetkilileri dün, Osmanlı Sadrazamı Ferit Paşa'ya gönderdikleri notada Paris Konferansı kararına göre İzmir kalelerinin İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edileceği bildirilmiş ayrıca İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Calthorpe tarafından Aydın vilayetine tebliğ olunan notada Paris Konferansı kararlarına ve Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesine dayanarak İzmir istihkâmlarının işgal edileceği ve öğleden sonra verilen başka notada yine mütareke hükümlerine göre İzmir şehrinin Yunan askeri tarafından işgaline İtilaf Devletlerince karar verilmiş olduğu bildirilmiştir. Bk. M. Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, s.86-87.

¹⁷ Cevdet Küçük, "Sevr Antlaşması", *TDVİA*, C.37, İstanbul, 2009, s.1.

¹⁸ Bilge Umar, İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, s. 197.

¹⁹ Bilindiği üzere bugün bizim Anadolu olarak adlandırdığımız ve Türklerin binlerce yıldır yurt edindiği topraklar Türk ve Yunan dillerinde ve tarih terminolojisinde farklı şekilde adlandırılmaktadır. Yunancada muhtemelen Anatoli (Ανατολή) yani Doğu ve Şark kelimelerinden alınan Anatolia (Ανατολία) yerine coğrafi terim olarak Küçük Asya (Μικρασία/Mikra Asia) kullanılmıştır. Bkz. Yunanca-Türkçe Sözlük/Ellinotourkiko Leksiko-ΕλληνοτουρκικόΛεξικό, Haz. Faruk Tuncay, Leonidas Karatzas, Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi, Atina, 2009, s.56, 469.; Küçük Asya terimi (Mikra Asia, Mikrasia) günümüz Yunancasında standart olarak kullanılmakta fakat bunun aksine Anadolu (Anatolia) sözcüğü hiç kullanılmamaktadır. Bkz. *Ege'yi Geçerken 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, Der. Renée Hirschon, Çev. Müfide Pekin, Ertuğ Altınay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, İstanbul, s.xiv.) Kurat'a göre, tarihte bu terimi ilk kullanan V. yüzyılda artık Bizanslaşmakta olan Doğu Roma'nın tarihçilerinden Orosios olup Yunanların, Anadolu'dan daima Küçük Asya olarak söz etmeleri bu coğrafyanın Megali İdea'nın ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünün kanıtıdır. Bkz. Yuluğ Tekin Kurat, *a.g.m.*, s.407. Çalışmada Yunanistan'ın Anadolu'yu işgali Yunan kaynaklarından nakledilirken aslına sadık kalmak için coğrafi terim olarak Küçük Asya kullanılması tercih edilmiştir.

²⁰ Cevdet Küçük, "Sevr Antlaşması", *TDVİA*, C.37, İstanbul, 2009, s.4.

²¹ Paul C. Helmreich, *From Paris to Sévres The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference of 1919-1920*, Ohio University Press, Columbus, 1974, s.315.

yapılacağı maddesi,²² Yunanistan açısından bu antlaşmanın en önemli maddesidir zira, Türklerin egemenlik hakları saklı kalmak kaydıyla beş yıl sonunda kurulacak yerel meclisin uygun görmesi halinde bu bölge resmen Yunanistan topraklarına katılacaktır.²³Fakat Yunanistan Krallığı'nın İzmir'i ve tarihsel anlamda Yunanlılık ile örtüştürdüğü yerleri Yunan topraklarına dahil edebilmek için Anadolu'ya başlattığı işgal, Türklerin Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlattıkları direnç ile karşılaşacak ve Sevr Antlaşması hiçbir zaman uygulanamayacaktır. Dolayısıyla bu askeri harekât, Yunan tarih yazımında *Büyük Felaket* olarak adlandırılan çok ağır bir yenilgi ile sonuçlanmıştır. Bu çalışmada, Yunanların, Küçük Asya'nın savunulması ya da müdafaa edilmesi olarak gördüğü bu askeri girişim sonrasında 1922 ve 1923 yılları arasında Anadolu'da yaşanan gelişmelerin dönemin İzmir gazetesi *Amaltheia/ Αμαλθεία*²⁴ tarafından nasıl değerlendirildiği incelenmiştir.

Amaltheia gazetesi, yayın hayatına 6 Ağustos 1838 tarihinde İzmir'de başlamıştır. Konstantin Rode adlı bir Rum tarafından Yunanca yayınlanmıştır. 1850-1852 yıllarında Osmanlı devlet salnamelerine kaydedilen bu gazete, önceleri haftalık olarak yayınlanmış ancak,1870'te haftada iki kere, 1882'de de günlük olarak yayın hayatındaki yerini almıştır. Çalışmamıza konu olan Türk-Yunan savaşı nedeniyle 28 Eylül 1922'de İzmir'deki yayın hayatı sona eren bu gazete, 17 Aralık 1922'de Atina'da yayınlanmaya devam etmiştir fakat, bu da çok uzun sürmeyerek 28 Ekim 1923'te son sayısı yayınlamıştır.²⁵ Çalışmada gazetenin 1922 ve 1923 yılları arasındaki ulaşılabilen sayıları kaynak olarak kullanılmıştır. Burada gazetenin, Mustafa Kemal ve hareketini nasıl gördüğü, askeri ve diplomatik alandaki gelişmeler, İtilaf güçleri arasındaki anlaşmazlıkların yanı sıra Rumların Yunanistan'dan ve Müttefiklerden beklentileri, *Amaltheia* gazetesinde yayınlanan haberler ışığında değerlendirilmiştir. Kaynak olarak ele alınan Yunanca gazetenin yanı sıra Türk arşiv belgeleri vekonuyla ilgili hazırlanmış yerli- yabancı araştırmalardan yararlanılmıştır.

A. *Amaltheia*'da "Kemal'in Ülkesindeki" Gelişmeler

İzmir'in işgali Kuva-yi Milliye'nin Anadolu'da teşkilatlandırmasını hızlandırdığı gibi sonrasında gerçekleşen İstanbul'un işgali de yeni bir devlet kurulması sürecine büyük bir ivme kazandırmıştır. Mustafa Kemal Paşa 19 Mart'ta ilan ettiği genelge ile Osmanlı Devleti'nin sona erdiğini ve artık Temsil Heyeti'nin ülke yönetimine resmen el koyduğunu duyurmuştur.²⁶Dolayısıyla artık Türk tarafındaki gelişmelerin esas aktörü Mustafa Kemal Paşa'dır. *Amaltheia* gazetesi ondan bahsederken *Kemal*, Anadolu'daki askeri ve siyasi gelişmelerden söz ederken de *Kemal'in Ülkesi* ya da *Kemal'in Hükümeti* başlığı altında olayları nakletmiştir. Bu tabir tıpkı Enver Paşa'nın Başkumandan vekili olduğu dönemlerde mutlak gücünün bir göstergesi olarak ülkenin Enverland olarak isimlendirilmesine benzer bir adlandırmayı hatırlatmaktadır.²⁷

TBMM'nin açılması sonrası karşılaştığı en önemli konulardan biri düzenli ordunun kurulması olmuştur zira Türklerin karşısında düzenli bir ordu bulunmaktadır. Nitekim bu ordunun kurulmasına karşı en büyük tepki Çerkes Ethem ve kardeşlerinden yani Kuvâ-yi Seyyâre'den gelmiştir. Bu tepkinin eylemsel aşaması zaman ve mekân bakımından I. İnönü Savaşı ile örtüşmüş dolayısıyla düzenli ordu hem Yunanlara hem de yerel güçlere karşı

²² Sevr Antlaşması'nın İzmir ile ilgili orijinal maddeleri (madde 65-83) için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı Andlaşmaları)*, C.1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1953, s.552- 557.

²³ Richard Clogg, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, Çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2013, s.99.

²⁴ *Amaltheia* sadece mitolojide yer alan bir isimdir. Bkz. Türkçe-Yunanca Sözlük/ Ellinotourkiko Leksiko, s. 36.

²⁵ Ali Arslan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Rum Basını*, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s.79-80.

²⁶ Küçük, *a.g.m.*, s. 3.

²⁷ Murat Bardakçı, *Enver*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 13.

mücadele vermiştir. I. İnönü Muharebesi Ocak 1921'de Yunan ileri harekâtı ile başlamış ve Türk ordusu yaptığı bu önemli savunma savaşıyla Yunan ordusuna büyük kayıplar verdirmiştir.²⁸ Hemen ardından II. İnönü Muharebesi'ndeki askeri başarı, İngiltere, İtalya ve Fransa'nın daha ılımlı bir politika izlemeye başlamasına neden olmuştur.²⁹

Fakat Yunan ordusu yenilgilerden sonra gerekli hazırlıkları yaparak 10 Temmuz 1921'de ileri harekâtına başlamış ve önemli şehirleri ele geçirmiştir. Bu ileri harekât, 16-17 Temmuz gecesi Türk ordusunun geri çekilmesiyle sonuçlanmış ve Eskişehir, Afyon gibi şehirler Yunan ordusu tarafından ele geçirilmiştir. Türk ordusu 22 Temmuz'dan itibaren de kuvvetlerini Sakarya'nın doğusuna çekmeye başlamış ve Kütahya-Eskişehir muharebeleri 25 Temmuz itibarıyla Türklerin yenilgisi³⁰ ile sonuçlanmıştır. Bu başarı sonrası Yunan ordusu 14 Ağustos 1921'de Ankara'ya doğru ilerlemiştir. Ancak 23 Ağustos'ta başlayan Sakarya Meydan Muharebesi, 13 Eylül'de Yunanların Sakarya'nın doğusuna çekilmesi ile Türk ordusu zafer kazanmış ve bu başarı nedeniyle Sovyetler Birliği ile Kars Antlaşması, Fransa ile de Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi'nden yaklaşık bir yıl sonra 26 Ağustos 1922'de Türk ordusunun Büyük Taarruz harekati başlamış, Afyon, Kütahya gibi yerler geri alınmıştır.³¹

Türk halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yaptığı Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'daki topyekûn savaş ile Yunan ordusunu büyük bir yenilgiye uğratmış ve askeri güçle kabul ettirilmek istenen Sevr Antlaşmasını, savaş meydanlarında kazandığı bu büyük zaferler ile geçersiz kılmıştır.³² Türklerin kesin başarısı neticesinde 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalanmış ve böylelikle Türk milli mücadelesinin askeri evresi sona ermiştir. Bu mütareke ile TBMM Hükümeti bütün Müttefik devletler tarafından da tanınmıştır.³³ Mudanya Mütarekesi sonrası sıra Lozan'da bir barış konferansının toplanmasına gelmiştir. Müttefikler, görüşmelere hem İstanbul Hükümeti'ni hem de Ankara Hükümeti'ni davet ederek Türkler arasındaki ayrışmalardan olabildiğince yararlanmaya çalışmıştır.³⁴ *Amaltheia* gazetesi, askeri ve diplomasi alanındaki gelişmeleri çok yakından takip ederek barışa giden süreçte yaşananları ve Rumların isteklerini nakletmiştir. Ancak burada dikkati çeken husus kimi İngiliz ve Fransız gazetelerinden aktarılan ve dezenformasyon içeren Yunan Hükümeti destekli haber, mektup ve makalelerin de gazetede yayınlanmasıdır. Örneğin *Manchester Guardian* bunun bir örneğidir. Nitekim sözü edilen gazete Yunan iş adamı Konstantin G. Nomikos vasıtasıyla tesir edilmiştir. Çünkü Nomikos ve gazetenin yayın müdürü C.P. Scott çok yakın arkadaşdır. Yunan hükümeti ayrıca *Westminister Gazette* ve *Morning Post* gazeteleriyle de yakın

²⁸ İzzet Öztoprak, "Birinci İnönü Savaşı'nın Anadolu, İstanbul ve Dış Basında Karşılığı ve Yorumu", *Belleken*, C.64, S.240, 2000, s.524.

²⁹ İzzet Öztoprak, "II. İnönü Savaşı Sonrasında İç Siyasi Durum ve Ankara'da Hükümet Değişikliği", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.14, S.42, 1998, s. 1082-1097.

³⁰ Yunanların Afyon Karahisar ve Eskişehir'i ele geçirmesi Atina'da büyük kutlamalara neden olmuştur. Bu başarıdan dolayı Sevr şartlarında değişiklik değil, antlaşmaya yeni eklemeler yapılmasından bahsedilmiştir. Yunanlara göre artık yol Ankara'ya çıkmaktadır. Harrington'un deyişiyle bu ciddi ama kesin olmayan bir yenilgidir. Bkz. Briton Cooper Busch, *Mudros to Lausanne: Britain's Frontier in West Asia, 1918- 1923*, State University of New York Press, Albany, New York, 1976, s. 319.

³¹ Ferdi Çakmak, "*Türk İstiklal Harbi'nde Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921)*", Milli Savunma Üniversitesi, Alpaslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Ankara, s. 98, 106, 109, 136, 178-180.

³² İsmet Güngör, *Büyük Taarruz*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s. 53-54.

³³ Cezmi Eraslan, "Mudanya Mütarekesi", *TDVİA*, C.30, Ankara, 2020, s.355- 356.

³⁴ Sina Akşin, "Osmanlıların Sonuncusu", İstanbul 1914- 1923 Kaybolup Giden Bir Dünyanın Başkent ya da Yaşlı İmparatorlukların Can Çekişmesi, Çev. Cüneyt Akalın, Haz. Stefanos Yerasimos, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.124.

ilişkiler geliştirmiş ve Londra Büyükelçiliği aracılığıyla istediği pek çok yazı ve makaleyi kaleme aldirmiştir.³⁵ Bunun en belirgin örnekleri özellikle askeri, siyasi ve istatistiksel verilerde görülmektedir.

A.a. Cepheden Haberler

Yunan Devleti, Anadolu’da yapmış olduğu işgali haklı çıkartabilmek ve geleceğe dönük olarak bölgede hak iddia edebilmek adına nüfus oranlarına çok önem vermiş ve Rumların sayısal üstünlüğünü çeşitli istatistiklerle kanıtlamaya çalışmıştır. Gazetede yayınlanan haberler incelendiğinde savaş bölgelerindeki Rum nüfusun göçler yoluyla azaltıldığına yönelik haberler dikkati çekmektedir. *Amaltheia* gazetesi, Türk ordusunu “uygulamaları” nedeniyle eleştirmiştir. Örneğin *Manchester Guardian* gazetesinden aktarılan bir haberde bu görülmektedir. Buna göre Ankara Hükümeti, Küçük Asya’daki Yunanlılığı tamamen yok etmek için bir sefere başlamıştır. Mart ayında buldukları bölgeden çıkartılan yaklaşık 20.000 kişi Sivas’tan Harput’a doğru, geriye kalan binlercesi de Bitlis’e ya da civardaki dağlık bölgelere gitmiş bunlardan 10.000’i de Bitlis’ten Diyarbakır’a ulaşmıştır. Buldukları bölgelerde sınır dışı edilen insanlara yanlarında sadece omuzlarında taşıyabileceği kadar eşya almalarına izin verilmiş, sürü halinde yollara çıkan bu insanlar ya yollarda ölmüş/ öldürülmüş ya da yanlarında taşıdıkları paralar nedeniyle zabıta ya da bölgedeki Kürt çetelerin saldırısına uğramıştır. Yaşananlara açlık ve evsizlik de eklenince tüm bu olumsuz şartlar, Rumların yok olmasına sebep olmuştur.³⁶ Ancak bilindiği üzere savaşlar, din ve ırk ayrımı yapmadan tüm halkların hayatını her açıdan olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla yaşanan savaş halinden dolayı memleketlerinden başka yerlere göç etmek zorunda kalan ya da maddi manevi başkaca zararlara uğrayan sadece Rumlar olmamış Osmanlı coğrafyasında yaşayan Müslüman halklar da³⁷ savaştan her açıdan etkilenmiştir.³⁸

Örneğin Konya valisi Ali Subhî tarafından 20-21 Ekim 1919 tarihinde Dahiliye Nezâretine oradan da Hariciye Nezâretine gönderilen bir tezkirede Yunanların İzmir’i haksız yere işgallerinden ve yaptıkları mezalimler nedeniyle Ereğli ve Sultaniye kazalarında protestolar yapıldığı belirtilmiş ve Müdafaa-i Hukuk-i Milli reisleri tarafından çekilen telgrafların birer

³⁵ Dimitris Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1963, s. 19.

³⁶ *Amaltheia*, 13/26 Mayıs 1922 Cuma, No:19224, İzmir, s. 1.

³⁷ I. Dünya Savaşı boyunca Doğu’da ve İzmir’in işgali ile Batı’da Osmanlı Müslümanlarının uğradığı can ve mal kayıplarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821- 1922), Çev. Fatma Sarıkaya, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018, s. 189-269.

³⁸ Savaşlar neticesinde yaşanan zorunlu göçler ve Yunanların yapmış olduğu kötü muamelelerden zarar gören bir doktorun Türk arşivinde yer alan mektubu bize son derece ilginç bir örnek sunmaktadır. 6 Eylül 1920’de Drama kazası muhacirlerinden Hüseyin karyesi ahalisinden Nazif Ali isimli bir doktor, İstanbul Vilayeti Maârif Müdürlüğüne bir mektup göndermiştir. Burada geçmişte İskeçe belediye tabibliği, Karesi seyyar ve merkez hekimliği ile Kırkkilise liva tabipliği yaparak Balkan savaşında ve Genel Harpte yaklaşık on yıl hizmet ettiğini belirtmiştir. Yunanların Kırkkilise’yi işgali üzerine memleketi İskeçe’ye gitmek zorunda kalmış fakat orada ikamet ederken de Yunanların mezalimi nedeniyle elindeki mal ve mülkünü kaybetmiş, bunun yanı sıra siyasi bir suçtan idam cezasına çarptırılarak 1,5 yıl hapis yatmıştır. Doktor buradan çıktıktan sonra şartların kendisi için çok kötü olduğunu, göç nedeniyle henüz iskan edilmediğini ve geçimini dahi sağlamadığını yazmıştır. Dolayısıyla oğlunu parasız olarak, bu mümkün olmadığı takdirde de yarı ücretiyle Galata Lisesi’ne kaydettirmek istemiştir. Bu mektup Orta Tedrisat Müdürlüğüne 6 Eylül 1924 (1340)’te takdim edilmiş, 9 Eylül 1924 (1340)’te “*imkanı yoktur*” cevabı verilerek İstanbul Maarif Müdürlüğüne iletilmiştir. Mektup, oradan da 13 Eylül 1340’ta Orta Tedrisat Umumi Müdürlüğüne gelerek 5785 numara ile kaydedilmiştir. Bkz. TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (bundan sonra CCA) Milli Eğitim Bakanlığı- Genel, 99-480-7, 8.9.1923. Dolayısıyla bu tek bir mektup bile savaş ortamında yaşanan her türlü olumsuzluğun, evsizliğin ve memleketinden göç etme zorunluluğunun Türkler açısından da yaşandığının bir kanıtıdır.

suretleri gönderilerek yaşananlar gözler önüne serilmiştir.³⁹Öyle ki İzmir'in Yunanlar tarafından ilhak edilme tasavvuru Gayrimüslim halk tarafından dahi protesto edilmiştir. Örneğin 8 Ocak 1920 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne gönderdikleri bir telgrafta 600 sene Türk ve Müslümanlarla kardeşçe geçindiklerini, bu surette dini ve milli hislerle İzmir ve çevresinde bulunanlara mezalim ve rencide edici hareketlere asla razı olunmayacağı belirtilmiştir. Telgrafta ayrıca tüm bu yaşananların onların İzmir'deki iktisadi durumlarını bozacağı için de bunlara izin verilmeyerek gereğinin yapılması Osmanlı Hükümeti'nden talep edilmiştir. Telgraf tüm Rum ahali adına birkaç Osmanlı Rum uyruğunun adıyla yollanmıştır.⁴⁰ Edirne vilayetine gönderilen başka bir Osmanlı arşiv belgesinde Yunanlar nedeniyle 99 kişilik bir nüfusun Batı Trakya'dan İpsala'ya iltica ettikleri, Doğu Trakya ahalisinden 9 kişinin de emlak ve eşyasının Yunan kayıkçılar tarafından zorla Meriç Nehri yakınında Küçük Ada'ya nakledildiği ve bu nakiller esnasında bir kadının akıbetinden haber alınmadığı ve artarak devam eden vekorkutanbu faciâlara artık son verilmesi için de memurlar nezdinde teşebbüs edilmesi rica ve ümit edilmiştir.⁴¹Dolayısıyla bu örneklerde de görüldüğü gibi savaş ortamında yaşanan her türlü olumsuzluk din ve millet farkı gözetmeden tüm halkları etkilemiştir.

İngiliz *Daily Telegraph*'ın diplomatik temsilcisine dayandırılan bir başka habere göre de savaş sürecinde yaklaşık 500.000 Rum, Türkiye'de yer değiştirmiştir. Ancak, *Amaltheia*'ya göre bu sayı yanlıştır. Çünkü gerçek rakam bu sayının iki katıdır. Nitekim gazete Patrikhanenin verdiği resmi bilgilere göre Rumların bölgeden ayrılmasınınaslında 1914 yılı itibarıyla başladığını ve Avrupa Savaşı arifesinde bu sayının 774.235 kişiye, Balkan Savaşı sırasında da 204.767 kişiye Avrupa Savaşı boyunca da 490.065 kişiye ulaştığını belirtmiştir. Buna göre bu nüfusun 218.767'si Trakya'dan, 298.449'u Küçük Asya'dan ve 257.019'u Pontus'tan çıkartılmış olup bu rakamlara ateşkesten sonra gidenlerin dahil olmadığı da iddia edilmiştir.⁴² Ancak savaş esnasında bizzat Osmanlı ülkesinde bulunan İngiliz tarihçi Arnold Toynbee, eserinde Yalova, Gemlik ve İzmit bölgesinde Yunan askerleri tarafından yapılan kötü muameleler sonucu Müslümanların yanmış ve yağmalanmış evlerine, öldürülen insanlara ve tüm bunlardan kurtulabilenlerin de korkularına bizzat tanıklık etmiştir.⁴³

Amaltheia'ya göre bu yaşananlar, hala ülkede var olan Hristiyan nüfusun özellikle de Konya ve Kayseri bölgesindeki Rumların sabrını taşırmıştır. Yaşananları baskı, kovma, barbarlık dolayısıyla kötü muamele olarak nitelendiren habere göre daha şimdiden bölgedeki pek çok köyde erkek nüfus yok olmuş bunlara açlık ve salgın hastalıklar da eklenince tüm bunlar Hristiyan aileleri canından bezdirmiştir. Gazetenin iddiasına göre geriye kalan Ortodoks nüfus, kurtuluş için tek umudu, Mustafa Kemal Paşa'nın desteklediği

³⁹ TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, (bundan sonra COA), Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH. KMS), 52-4/44-2/1, H.03.02.1338; BOA, Dahiliye Kalem-i Mahsus, (DH. KMS), 52-4/44-1/1, H.03.02.1338.

⁴⁰ COA, Dahiliye Kalem-i Mahsus, (DH. KMS), 52-5/40-1, H.17.04.1338.

⁴¹ COA, Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı, (HR. İM), 42/48/1-1, M.01.12.1923.

⁴² *Amaltheia*, 13/26 Mayıs 1922 Cuma, No:19224, İzmir, s. 1.

⁴³ Toynbee, *a.g.e.*, s. 316.

Papa Eftim'in⁴⁴ dini hareketine geçmekte görmüştür.⁴⁵

Gazete,12/25 Ağustos⁴⁶ 1922'de yayınlanan sayısında Türk ordusunun yenildiğine dair söylentileri haber yapmıştır. “*Yunanlar ve Kemal*” başlıklı yazı, Paris'te bulunan Yunan maslahatgüzarından alınan bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Buna göre Albay Metaksas, *Le Matin* gazetesine verdiği demeçte, Ankara temsilcisinin Türk ordusunun aslında yenilmediği iddialarını yalanlamıştır. Öyle ki Metaksas'a göre Kemal'in ordusu mağlup olmasına rağmen bir yıldır Yunanları denize dökmekle tehdit etmektedir. Oysaki Mustafa Kemal'in yenilmiş ordusu, Küçük Asya'da özerkliğini ilan ettikten sonra Yunanlara 100.000 kilometrekarelik bir alanı bırakarak tümenlerini de Trakya'ya göndermiştir. Metaksas'a göre Müttefik orduları İstanbul'da olmasaydı halifelik makamı dahi bir yıldır Yunanların elinde olacaktır vetüm bunlar Ankara temsilcisi Ferit Bey tarafından da bilinmektedir.⁴⁷

Amaltheia'da yer alan haberlerde Mudanya Mütarekesi'nin hemen öncesinde Türklerin demiryolu yaptığı belirtilmiştir. 18/31Ağustos 1922 tarihli sayısında “*Ankara*”nın (Ankara Hükümeti)Ankara'dan Sivas'a doğru uzanan bir demiryolu yapımı ile ilgilendiği, Konya ile Ankara arasında da bir demiryolu bağlantısının askeri yetkililer tarafından sonbahardan önce inşa edileceği, Meclis'in de Mersin'den Ankara'ya uzanacak üçüncü bir hattın yapımına onay verdiği belirtilmiştir. Buna göre bir Fransız şirketi tarafından yapılacak olan bu hatlar, tamamen askeri nitelikte olup mühimmat ve erzak ikmali için kullanılacaktır.⁴⁸Haberde de görüldüğü gibi İtilaf güçlerinden Fransa,1921 yılı itibarıyla o zamana dek uyguladığı politikayı terk etmiştir. Zira Fransa, Yunanistan'ın Doğu'daki oyuna sokulmasında kendi adına bir kazanç elde edememiş aksine bu durum askerleri ve vergi mükellefleri üzerine yeni yükler bindirmiştir. Fransa'nın bu politika değişikliğinin bir diğer sebebi de Fransa ve İngiltere arasındaki eski rekabette İngiltere'nin kalıcı bir üstünlük sağlaması korkusundan kaynaklanan husumettir.⁴⁹

Yine aynı sayıda askeri konularda verilen haberlerin son derece güvenilir olduğu ileri sürülmüştür. Gazete bu iddiasını desteklemek için burada yer alan haberlerin İngiliz basınından alındığını ve onların da diğer ülkelere nazaran olayları daha ayrıntılı tetkik ettiğini ayrıca İngiliz savaş yazarlarının askeri sonuçlarla ilgili doğru, tarafsız ve güvenilir yorumlar yaptığını belirtmiştir. *Amaltheia*'ya göre her şeyden önce Mustafa Kemal,

⁴⁴ 8 Aralık (25 Kasım) 1921'de Yunan vatandaşı olan Meletios Metaxas patrik olarak seçilmiştir. Ancak 1862 tarihli Rum Patriği Nizâmâtı'nın “en azından babasından itibaren Osmanlı vatandaşı olması” şeklindeki yasa/yönetmeliğeaykırı olduğu için Osmanlı Devleti bu seçimi tanımamıştır. Meletios Metaxas patrik seçilince Yunan Devleti çıkarlarına hizmet ederek Yunan ordusuna katılması için gönüllü bir ordu oluşumuna yardım etmiştir. Bu nedenle Mustafa Kemal, *Le Journal* gazetesi muhabirine verdiği demeçte Patrikhane'den fesat ve hıyanet ocağı ayrıca da ülkedeki Hristiyan vatandaşların huzurunu kaçıran bir kurum olarak bahsetmiştir. Fakat Sakarya Savaşı sonunda Anadolu'daki dengeler değişince Eylül 1922'de Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhaneşi kurulmuş başına da patrik olarak Fener Patrikhanesi'nin tüm baskılarına rağmen her daim Ankara Hükümeti ve Milli Mücadelenin yanında yer alan Papa Eftim, getirilmiştir. Bkz. Nilüfer Erdem, “Lozan Görüşmeleri Sırasında Patrikhane Meselesi Karşısında Patrik Meletios'un Yunan Kaynaklarına Yansıyan Yaklaşımı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/33, 2016, s. 109-111, 113. Papa Eftim, Konya'dan Ankara'ya kadar Karaman ve Kayseri'yi içine alan bölgede yaşayan Karamanlılar diye adlandırılan Ortodoks topluluğun lideri konumundadır. Türkçe konuşan bu Ortodoks topluluk Karamanlılar, Rum görüşüne göre aslen Rum olup etnik kimliklerini kaybetmiştir. Bkz. Ramazan Erhan Güllü, *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı'dan Cumhuriyete*, Ötügen Yayınları, İstanbul,2018, s. 335-336.

⁴⁵ *Amaltheia*, 25/7 Mayıs 1922 Çarşamba, No:19234, İzmir, s.1.

⁴⁶ Yazar notu: Gazetelerde görülen 2 ayrı tarih, Gregorjen Takvim ile Jülyen takvim arasındaki 13 günlük farktan kaynaklanmaktadır.

⁴⁷ *Amaltheia*,12/25 Ağustos 1922 Cuma, No: 19219, İzmir, s. 1.

⁴⁸ *Amaltheia*, 18/31 Ağustos 1922, Perşembe, No: 19223, İzmir, s.1.

⁴⁹ Toynbee, *a.g.e.*, s. 97, 101.

diplomaside çok başarılıdır. “*Politik Oyun*” başlıklı makaleye göre Mustafa Kemal’in Afyonkarahisar’a saldırısındaki amacı sadece askeri güçleri yanıltmak değildir. O aynı zamanda gerçek ve ciddi bir askeri harekâta karşı diplomatik bir oyunun kazanılmasını da hedeflemiştir. Çünkü bu esnada Müttefikler, muhtemelen Venedik’te bir kongre düzenleyecektir. Mustafa Kemal de bu nedenle bunun öncesinde askeri alandaki başarısını göstermek istemiştir. Fakat gazeteye göre Mustafa Kemal’in burada yapmış olduğu şey tehlike içinde dağılan askeri birlikleri için üst seviyede bir girişimdir. Zira eş zamanlı olarak birbirinden farklı ve uzak cephelerde askeri harekât yapılması halinde askerleri dağılacak ve tehlikeye girecektir. Ancak onun şiddetli saldırılarından dolayı Yunan ordusu kısa sürede içinde hücumdan korkarak endişelense de Mustafa Kemal’in de korkması için sebepler vardır ve belki de o, bu askeri girişimde başarılı olamayacaktır. Ancak yine de makale Mustafa Kemal’in üstün askeri niteliklerinin yanı sıra büyük bir diplomatik zekâyâ sahip olduğunu kabul etmektedir. Öyle ki Mustafa Kemal, bu yeteneği ile Fransa ve İtalya’nın çıkarlarını başarılı bir şekilde birleştirerek dikkatlerini çekmeyi başarmış ve İngiltere’nin de müsamahasını kazanabilmiştir. Dolayısıyla gazeteye göre “*Mustafa Kemal, artık Müttefiklerin ismini söylemeye tenezzül etmeyerek hafife aldıkları bir asi değildir.*” *Amaltheia*, Mustafa Kemal Paşa, için bu görüşleri paylaştıktan sonra Rum kamuoyuna da moral aşılamaı ihmal etmemiştir. Düşman olarak tabir ettiği Türk ordusunun Yunanları asla yıldıramayacağını, nitekim Yunan askerinin eşsiz manevi desteği ile savaşın seyirinin çok kısa sürede Yunanların lehine olacak şekilde değişeceğini ve düşmanın da yok edileceğini iddia etmiştir.⁵⁰

A.b. Ankara Hükümeti’nin Kurduğu Diplomatik Temaslar ve İttifaklar

Amaltheia gazetesi Ankara Hükümeti’nin diğer devletlerle kurmuş olduğu diplomatik temaslara son derece önem vermiş ve bu bağlamda özellikle de Türk-Sovyet yakınlaşmasını yakından takip etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 1920’lerin başında yapmış olduğu konuşmasında Türklerin, milli sınırlar içerisinde varlığını korumak dışında bir isteği olmadığını ve bunun için de dışarıdan herhangi bir yardım almak gerekirse kendi görüş açılarından şaşmadan her kaynaktan yararlanmayı uygun bulduklarını söylemiştir.⁵¹ Bu bağlamda Sovyet Rusya Cumhuriyeti Hariciye Komiseri Çiçerin’in TBMM Reisi Mustafa Kemal’e hitaben yazmış olduğu 21 Temmuz 1920 tarihli mektup Bolşevik Sefaretinin şehre gelen temsilcisi ile iletilmiştir.⁵² Nitekim iki hükümet arasında başlayan temaslar gazetenin 30/17 Nisan 1920 tarihli *Moskova-Ankara* başlıklı haberinde Moskova’dan Türkiye’ye cephan ve para tedarik edildiğine dair rivayetlerin olduğu şeklinde aktarılmıştır. Aristos takma isimli bir gazeteci tarafından hazırlanan haberde, gazeteci bu söylentilerin doğruluğunu araştırmak için Söke’ye gittiğini belirtir. Nitekim dönerken yaptığı tren yolculuğunda İtalyan vatandaşı Yahudi bir tüccar ile tanıştığını ve tüccarın kendisine her biri 10 altın ruble olan yaklaşık 150 Rus altını gösterdiğini ve ellerinden de bunun gibi pek çok paranın geçtiğini söylediğini aktarmıştır. Tüccar bu paraları Mustafa Kemal’in üst düzey görevlilerinden aldığını, bunları İtalyan işgali boyunca kağıt Osmanlı liralalarıyla değiştirerek çok para kazandıklarını söyleyerek ayrıca Sovyet temsilci Aralov’un geldiği ilk günkü altınlardan da bahsetmiştir. Habere göre Sovyet temsilci için görkemli bir karşılama yapılmış ve yapılan görüşmede Mustafa Kemal Paşa, Aralov’a Rusların 10.000.000 altın ruble vermeleri karşılığında bunun tahıl cinsinde geri ödenmesi önerisinde bulunmuştur. Hatta Mustafa Kemal’in askerlerinin gecikmiş maaşları da bu şekilde ödenmiştir. Bunun

⁵⁰ *Amaltheia*, 18/31 Ağustos 1922 Perşembe, s. 1.

⁵¹ Stefanos Yerasimos, *Kurtuluş Savaşında Türk-Sovyet İlişkileri 1917- 1923*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2000, s.139.

⁵² CCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 34724-136606-4, 01.01.1920.

yanı sıra çatışmalara hiç katılmayarak İstanbul'da bekleyen ve Ankara'ya gitmeye çalışan yaklaşık 2000 yetkilinin her birine 5000 ruble verilmiş ve böylelikle Rus yardımı sayesinde paraları ödenmediği için orduyu terk etmeye başlayan askerlerin ordudan ayrılması önlenmiş ve Türk ulusal hareketinin varlığı böylelikle korunmuştur. Yaşanan olaylardan sonra kimsenin Türklerle Bolşeviklerin böylesine yakınlaşmasını hayal edemeyeceğini belirten Aristos, bundan sonra bazı Batılıların Mustafa Kemal'in tarafında olacağı öngörüsünde bulunarak, onun güçlendirilmesinin de savaşın uzaması anlamına geleceğini ifade etmiştir.⁵³

Bilindiği üzere Moskova Antlaşması, Türk-Rus ilişkilerinde önemli bir aşama olmuştur ve bu iki devletin de tarihinde ilk defa taraflardan birinin diğerine silah zoru ile kabul ettirdiği bir antlaşma niteliği taşımamaktadır. Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra Sovyet Dışişleri Halk Komiserliği temsilcisinin 9 Nisan 1921'de Mustafa Kemal'e yolladığı mektupta Yunanların II. İnönü Savaşı'ndan çekilirken verdikleri zararların ve bölgedeki halkın ihtiyaçlarını hafifletmek için mütevazı 30 bin altın rublelik yardım gönderildiği belirtilmiştir.⁵⁴ Sakarya Savaşı'nın kazanılması Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye karşı görüşünü daha da değiştirmiş ve Moskova, Aralov'u Ankara'ya büyükelçi olarak tayin etmiştir.⁵⁵

"Barış ve Sovyetler" başlıklı bir başka yazı, Ankara'dan Sovyetler Birliği Büyükelçisi Aralov'a gönderilen telgraf ve Aralov'un Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaretini konu etmiştir.⁵⁶ Buna göre Fethi Bey'in çabalarıyla kurulan temaslara neticesinde de bir barış antlaşması yapılmış ve bu görüşmede heyet başkanı olarak Rauf Bey yer almıştır. Aralov ise Moskova'dan aldığı direktifler doğrultusunda barış antlaşmasının maddelerini hazırlamış, uzun süren görüşmeler ve incelemeler sonunda ortaya çıkan sonuçlar Meclis'e sunulmuştur. Haberde ayrıca Sovyetler Birliği'nin yanı sıra Bulgaristan ile temaslara da yer verilmiştir. Buna göre "Kemal'in Adamları" ile Bulgar Heyeti arasındaki görüşmeler, vekil Goçikof tarafından İnebolu'da başlatılmış ve hızla ilerleyen temaslara neticesinde Ankara'nın Bulgaristan ile askeri işbirliğini teminat altına alacak gizli bir antlaşma imzalayacakları ve bunun karşılığında da Bulgaristan'a Ege Denizi'ne bir çıkışı olması için Trakya'da bir kara koridoru verecekleri belirtilmiştir.⁵⁷

"Sovyetler ve Kemal" adlı başka bir makale de Cenevre Konferansında yaşananlar ve Mustafa Kemal'in Rus temsilci Çiçerin tarafından desteklenmesinin haberi yapılmıştır. Buna göre Rusların, apaçık bir şekilde Küçük Asya'da ve İstanbul'da Türk siyasi düzeninin korunması ve devamı için Mustafa Kemal'e sistemli bir şekilde yardım etmesi eleştirilmektedir. Çünkü Sovyetler, gözleri önünde gerçekleşen olayları görmemektedir. Oysaki Rusların, Mustafa Kemal'in "kılıçtan geçirdiği" tutsak Yunan kardeşleri için mücadele etmeleri gerekmektedir. Çünkü Türkler, Yunan ordusundan kurtarılan bölgelerde tıpkı geçmişte yaptığı gibi hak iddia edecek ve bunu işleyen bir demokrasi ile değil mutlakiyet ile yapacaktır. Yani burada Yunanların medeniyet getirme projesinin aksine Mustafa

⁵³ *Amalteia*, 17/30 Nisan 1922 Pazar, No: 19202, İzmir, s. 1.

⁵⁴ Yerasimos, a.g.e., s. 313, 317, 355.

⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919- 1922*, C.II, Remiz Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 345.

⁵⁶ Aralov ve Mustafa Kemal Paşa, 30 Ocak 1922'de görüşmüştür. Aralov'un anılarında anlattığı bu ziyarette Mustafa Kemal Paşa, Rusya ile ortak amaçlarının emperyalizm ile savaşmak ve Doğu halklarını sömürgecilerin boyunduruğundan kurtarmak olduğunu belirtmiş ve Rusya'ya yardımlarından dolayı teşekkür etmiştir. Nisan 1922'de Konya'da bir görüşme daha gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal'in daha önce Rus yetkili ile görüşülen 10 milyon gönderilmesi konusunu Moskova'ya hatırlatılması isteği üzerine başta askeri mühimmat olmak üzere istenenlerin birçoğu Türk ordusuna gönderilmiştir. Bkz. Semyon İvanoviç Aralov, *Bir Sovyet Diplomatın Türkiye Anıları 1922-1923*, Çev. Hasan Âli Ediz, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010, s. 65, 107.

⁵⁷ *Amalteia*, 18/31 Ağustos 1922 Perşembe, s. 1.

Kemal düzeninin de mutlakiyetçi bir düzen olacağı iddia edilmektedir.⁵⁸ İtilaf Devletleri, savaş sonrası Avrupa'sında ağırlaşan ekonomik durum nedeniyle Cenevre Konferansı'nı toplamışlardır. Aralov'a göre Mustafa Kemal, Cenevre Konferansı üzerine birkaç kez Ruslarla görüşmüştür. Ayrıca Mustafa Kemal'e Çiçerin'in İtilaf Devletleri'ne Türkiye'yi de konferansa davet etmelerini teklif ettiğini ancak bu teklifin reddedildiğini belirtmiştir.⁵⁹

Bolşevik Hükümeti ile olan dostluk ilişkisinin devam etmesine rağmen⁶⁰ Sovyet Rusya'nın Yunan ordusu ile askeri bir temasa girmekten kaçındığı Türk arşiv belgelerine yansımıştır. Nitekim Şark Cephesi Baş Kumandanlığına ve Umûr-ı Hâriciye Vekâletine gönderilen 08.07.1921 tarihli belgede Yunan filosuna karşı Sovyet Rusya'nın Karadeniz'de bulunan denizaltısından yardım talebi Rus yetkilinin, "Rus Hükümeti'nin Türkiye'ye karşı beslediği iyilikseverliğe ve yardım arzularına rağmen böyle bir yardımının mümkün olamayacağı" belirtilerek reddedilmiştir.⁶¹

A.c. Müttefikler ve Türkler Arasındaki İhtilaflar

Milli mücadele boyunca İtilaf devletlerinin kendi aralarında olduğu gibi Türklerin de kendi aralarında önemli anlaşmazlıklar yaşanmış ve bu durum basına yansımıştır. *Amaltheia* gazetesi, bu haberlere geniş yer ayırmıştır. Örneğin "*Menderes Vadisi'nde Türk Krizi*" başlıklı yazıda bir subayın Menderes ve çevresinde Türk ordusunun geri çekilmesinden sonra bölgenin işgal edilmesi ile ilgili İkdâm Gazetesi'ne⁶² verdiği demece yer vermiştir. Buna göre Menderes Vadisine en yakın Afyonkarahisar ve Aydın hatları olduğu için burayı doğrudan Yunan ordusu işgal etmiştir. *Tevhîd-i Efkâr*⁶³ ise Söke'yi işgal eden Yunanların eylemlerini kınamadığı ve bölgeyi elinde tutamadığı için Türk ordusunu suçlayan *Sabah*⁶⁴ gazetesini ağır bir şekilde eleştirmiştir. Çünkü *Tevhîd-i Efkâr'a* göre İzmir'in en yakınında olan düşman, Türk ordusunun bölgeden çekilmesiyle hemen buraya yerleşmiştir. Ancak Türklerin ulaşım güzergâhları Eskişehir'den Ankara'ya ve Afyonkarahisar'dan Konya'ya doğru olduğundan zaten geçici olan bu işgal Türklerin asıl cephesinin güvenliğini tehdit etmemektedir. Zaten şüphesiz Türk ordusu Söke ve Menderes bölgesi ile işgal edilen diğer yerleri kurtaracak ve hayatta kalacaktır. Dolayısıyla *Efkâr*, Türk ordusunun moralinin bozuk olduğu bir süreçte yazı ve tutumundan dolayı *Sabah* gazetesini suçlamıştır.⁶⁵

⁵⁸ *Amaltheia*, 7/20 Nisan 1922 Perşembe, No: 19193, İzmir, s. 1.

⁵⁹ Aralov, *a.g.e.*, s. 126-127.

⁶⁰ Antalya mutasarrıflığı İtalya temsilcisi Câmî Bey'e Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin'den gelen 8 Şubat tarihli notayı göndermiştir. Söz konusu 633/474 numaralı harp telgrafında Bolşevik hükümetiyle devam etmekte olan dostane ilişkinin yegane delili olarak bu mezkur notanın gösterildiği, siyasi girişimlerde bundan faydalanılarak mümkün olduğu takdirde bir suretinin yerli matbuat ile neşredilmesi istenmektedir. CCA, Dışişleri Başkanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 34723-136599-2, 20.02.1921.

⁶¹ CCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 36097-142568-569, 1921.08.07.

⁶² Ahmet Cevdet tarafından çıkartılan İkdâm Gazetesi, mütareke yıllarında Hürriyet ve İtilaf Partisini desteklemiş, daha sonra ortada yer almıştır. Fakat Anadolu hareketinin başlamasıyla birlikte Milli Mücadeleyi desteklemiştir. Bkz. Zekai Güner, "Milli Mücadelede Türk Kamuoyunu Oluşturan Basın", *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi, C.11, S. 31, s. 94.

⁶³ Kapatılan Tasvîr-i Efkâr'ı çıkarmaya izin alamayan Velid Ebuzyiâ'nın milli mücadele döneminde yayınladığı ve Anadolu hareketine destek veren günlük gazetedir. Yayın hayatına 2 Haziran 1921'de başlamış ve İtilaf devletlerine ve İstanbul Hükümeti'ne karşı tavrı almıştır. Bkz. Meltem Koçak, *Tevhîd-i Efkâr Gazetesinin Milli Mücadeleye Bakışı(1921-1923)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 1-2.

⁶⁴ Mihran Efendi'nin çıkarttığı *Sabah* gazetesi daha sonra Ali Kemal'in kurduğu *Peyam* ile birleşecektir. *Peyam-ı Sabah* gazetesi ülkenin geleceğini İngiliz mandasında görmüş ve Damat Ferit hükümetlerinin resmi sesi niteliğinde olmuştur. Anadolu'daki milli hareketin karşısında yer alan bir gazetedir. Bkz. Zekai Güner, *a.g.m.*, s. 96.

⁶⁵ *Amaltheia*, 16/9 Nisan 1922 Cumartesi, No: 19202, İzmir, s.1.

Bir başka ihtilaf da *Daily Telegraph*'ta aktarılan 25/7 Mayıs 1923 tarihli bir haberde görülür. Haber, Ankara'da Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal⁶⁶ ve Fransız Türk severlere dayandırılmıştır. Buna göre İstanbul'da Müttefiklerin yetkilileri, birtakım görüşmeler yapmıştır. Ankara'nın Dışişleri Bakanı, kapitülasyonların kesinlikle kaldırılması konusunda direnmiş ve Türkiye'de bulunan Yunan konsolosluk mahkemelerine, Türk vatandaşlarının böylesi bir ikiliği reddettiğini belirterek itiraz etmiştir. Habere göre bu talep Yunanistan'a karşı olunduğunun açık bir göstergesidir ve Türklerin bu itirazının kabul edilmesi hem Türk-Yunan ilişkilerinde hem de Yunanistan ve Büyük Britanya arasında kırılmalara neden olacaktır. Haberde ayrıca Büyük Britanya Hükümeti'nin, Mustafa Kemal'in temsilcisi ile görüşerek onun "haksız" ve "dayanaksız" taleplerini kabul ettiğini ve bu nedenle Yunanistan'a karşı mesafeli davranmaya başladığını belirtmiştir. Gazeteye göre artık bu durum Büyük Güçlerin başka yöne döndüklerinin kesin bir kanıtıdır ve tüm bunlar Türkler karşısında Yunanların yok edilmesi anlamına gelmektedir.⁶⁷ Mustafa Kemal'in önderliğinde yapılan savaşlarla rüzgarın Türkler lehine dönmesi nedeniyle İtilaf Devletlerinin arasındaki görüş ayrılıkları da artmıştır. Zira İtalya 1922'de faşistlerin yönetimi ele geçirmesiyle sonuçlanan iç karışıklıklarla zayıflarken, İngiltere'de Başbakan Lloyd George'un Yunanlıları destekleme politikasına Dışişleri Bakanı Lord Curzon karşı çıkmış, Savaş Bakanı W. Churchill de Türkiye'nin Bolşeviklere engel olacağını düşünerek Türklerle ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal de bu ayrılıkları en iyi şekilde değerlendirerek bu durumdan faydalanmıştır.⁶⁸

Amaltheia gazetesi kamuoyunun moralini her daim yüksek tutmaya çalışarak Anadolu'daki Rumlarının geleceğine yönelik iyimser bir tablo çizmiştir. Çünkü Nisan 1922 itibariyle kimi basın organlarının Türkler lehine yayınlar yapmaya başlaması onları son derece tedirgin etmiştir. Örneğin 17/30 Nisan 1922 tarihli sayısında yer alan haberde Yunanistan'ın gerçek dostlarının asla Yunanistan'ı terk etmediklerini belirtilerek bazı yayın organlarının "Kemal'in Altınları" ile yanlı yayınlar yapmaları için desteklendiği ifade edilmiştir. Gazeteye göre Yunanistan, bu durumdan son derece olumsuz şekilde etkilenmektedir. Şayet Türk propagandasından kurtulması halinde Yunanistan'ın güvenilir ve namuslu dostları kalacaktır. Burada yurtdışındaki büyük ve önemli gazetelerin muhabirlerinin aldıkları para karşılığında Türk ordusunun yapmış olduğunu iddia ettikleri şiddeti yazmamalarını eleştirmektedir. Haberde ayrıca Yunan çıkarlarını savunan *Manchester Guardian*'ın yazarı Crosfield'in görüşlerine de yer verilmiştir. Crosfield, İngiltere'nin dürüst ve cömert bir müttefiki olan Yunanistan'a Paris Konferansında alınan son kararlar nedeniyle haksızlık yapıldığını düşünmektedir. Çünkü bazı çıkarıcılar kendi hataları nedeniyle çöken bir devleti yani Türkiye'yi desteklemekte ve bundan da kazanç elde etmeyi beklemektedir. Nitekim Crossfield'e göre Mustafa Kemal'in siyasi kurnazlığı nedeniyle Müttefiklerin diplomatları, Türk diplomatları desteklemeye başlamıştır. Bu nedenle *Amaltheia*'ya göre, Türk siyaseti, baskı, tehdit ve entrikalarla yönetilmekte ve Müttefiklerin imzaladığı antlaşmanın yenilenebileceği duyurulmaktadır. Crossfield'in bir

⁶⁶ Yusuf Kemal Bey, (Tengirşenk), 1919'da yapılan seçimlerde Kastamonu mebusu seçilmiş ve Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İngilizler tarafından basılmasından sonra da Temsil Heyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın davetiyle Anadolu'ya geçmiştir. TBMM'nin açılması sonrasında 25 Nisan 1920'de meclisin 15 kişilik Lahya Encümeni'ne seçilmiştir. 4 Mayıs 1920'den 16 Mayıs 1921'e kadar meclis kabinesinde İktisat vekilliği yapmış ve Rus Hükümeti ile kurulan temaslar çerçevesinde Moskova'ya gönderilen heyet içindedir. Ayrıca Fransa ile yapılan Ankara Antlaşmasının hazırlanıp imzalanmasında yer almıştır. İlerleyen süreçte Mustafa Kemal Paşa tarafından önce Adliye Vekilliğine 1922'de de Hariciye Vekilliğine getirilen Yusuf Kemal Bey, Lozan Antlaşması'ndan sonra İngiltere'ye giden ilk resmi temsilci olmuştur. Bkz. Ömer Akdağ, "Milli Mücadele Şahsiyetlerinden Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.14, S.40, s.120-123,130-131.

⁶⁷ *Amaltheia*, 25/7 Mayıs 1922 Çarşamba, s. 1.

⁶⁸ William Hale, *Türk Dış Politikası 1774- 2000*, Çev. Petek Demir, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003, s. 41.

diğer önemli gözlemi de Fransız politikasının eski düşmanlarını desteklemekten başka hiçbir şey yapmadığıdır. Oysaki bir Hristiyan olan Yunan ordusu, Müttefiklerin emriyle İzmir'e çıkartılmıştır. Dolayısıyla Yunanların İzmir'de bulunması Rumların özgürlüğü içindir. Bunun yanı sıra Yunanistan, Büyük Britanya'ya Mezopotamya'da Fransa'ya Kilikya'da İtalya'ya da Anadolu'da yardım etmiştir. Fakat şimdi aynı Müttefikler, Paris Konferansı'nda Yunan ordusunun buradan uzaklaşmasını istemektedir. Bu tam da Ankara ordularının Boğazlara doğru ilerlemesinin durduğu bir anda olmaktadır. Crossfield'e göre bunun nedeni ya Müttefik liderlerinin Yunan ordusunun Anadolu'dan çıkması halinde Türk diplomatları, kapitülasyonların kalması konusunda ikna edebileceklerine inanmalarıdır ya da amaçları Türkiye'deki paralarını korumaktır. Ancak Crossfield'e göre düşman olarak nitelendirdiği Türklerin, Hristiyan bir müttefike karşı desteklenmesi değerli bir kurtuluşun da ihaneti anlamına gelmektedir. Dolayısıyla gazeteci burada İngilizleri, Britanya'nın en yakın dostu olan Yunanistan'ın yanında durmaya ve Yunanları tiranlık prangalarına bırakmamaya davet etmektedir. Çünkü Rumların yanı sıra Türk olmayan diğer halkların da bağımsızlığı sağlanmadığı takdirde Trakya'da, Pontus'ta, Kilikya'da, İyonya'da ve Ermenistan'da kalıcı ve istikrarlı bir barış sağlanamayacaktır.⁶⁹

B.Rumların Özerklik Talepleri ve Geleceği Meselesi

Amaltheia gazetesi, Rumların mutlaka Anadolu'da kalması gerektiği ile ilgili pek çok haber yapmıştır. Burada dikkati çeken birdiğer husus, San Remo Konferansında Osmanlı Devleti ile yapılacak barış antlaşması görüşmeleri sürerken dahi bu antlaşmanın yürürlüğe girmeyebileceği ile ilgili söylentilerin bulunmasıdır.⁷⁰Örneğin *Daily Telegraph*'tan aktarılan 17/30 Nisan 1922 tarihli haberde Yunanların düşmanlarını yok etmek için Küçük Asya'da bir sefer düzenleyeceği ve de Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe girmeyeceği ile ilgili haberlerin dolaştığı ama bunların gerçeği yansıtmadığı belirtilmiştir. Çünkü *Amaltheia*'ya göre Yunanlar, Küçük Asya'nın muhtelif bölgelerinde barış yapılması için çaba sarfetmektedirler. Ayrıca kimileri Sevr'in geçersiz bir kağıt olduğunu düşünse de⁷¹ da Sevr Antlaşması henüz ölü bir antlaşma değildir. Öyle ki bir kopyası İngiltere'de müzede ya da halk kütüphanesinde. Şayet onun varlığından kuşku duyanların sözü edilen yerlerde antlaşmayı görebileceği ve maddeleri hakkında gerekli tetkikleri yapabileceği de belirtilmiştir. Dolayısıyla Yunanistan'ın asıl amacı aslında düşmanı yok etmek değildir. Aksine Yunanlar, Türk şiddeti altındaki Hristiyan nüfusun özgürlüğü için savaş vermektedir. Yunanistan'ın başarısız olduğuna dair haberler de kesinlikle gerçek değildir. Çünkü galip olmalarına rağmen Yunanistan, sadece daha fazla can kaybına sebep olmamak için bir taarruz planlamamakta bunun yerine Türklerden gelecek saldırıyı beklemektedirler. Ayrıca Yunanistan dahil herkes savaşın bitmesini arzu etmektedir ancak Yunanistan'ın vazgeçemeyeceği belli başlı bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de Küçük

⁶⁹ *Amaltheia*, 17/30 Nisan 1922 Pazar, s. 1.

⁷⁰ Yunan ordusunun 1920'deki geçici başarılarından yararlanan İtilaf güçleri, Osmanlı Devleti'ne ülkeyi tamamen parçalayan bir barış antlaşması dayatmıştır. 1920 yılı Nisan ayında San Remo Konferansında maddeleri kesinleştirilen Sevr Antlaşması, 10 Ağustos 1920'de padişahın temsilcisi bir delege tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşma ile İstanbul ve ona bitişik bölgeler dışında Doğu Trakya, Yunanistan lehine Türkiye'den koparılırken İzmir, Kuşadası, Ödemiş, Salihli, Akhisar ve Kemeriskelesi merkezlerini oluşturan bölgenin tamamı ve İmroz ve Tenedos adaları fiilen Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmıştır. Bkz. A.M. Şamsutdinov, *Mondros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918- 1923*, Çev. Ataol Behramoğlu, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 1992, ss.239-240.

⁷¹ 1921 yılı başlarında İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetleri henüz onaylanmamış Sevr Antlaşmasını revize etmeye karar vermişlerdi. Fransızlar, Ekim'de Mustafa Kemal Paşa ile anlaşmazlıkları çözerek ona silah ve mühimmat sağlamayı taahhüt eden antlaşmayla taraf değiştirmişlerdi. İtalyanlar ise Yunan karşıtı konumları nedeniyle geri dönmüşlerdi. Bkz. C.M. Woodhouse, *Modern Greece A Short History*, Faber&Faber, Kent, 1998, s. 206.

Asya'daki dindaşlarını korumaktır. Bu nedenle Yunanistan, Küçük Asya'da kalmalıdır ve de kalacaktır.⁷²

Amaltheia ayrıca bir grup Türk gazetecinin Küçük Asya Müdafaası adına Yunanistan'ın yaptıklarının aslında Müslümanların imhasına yönelik bir hareket olduğu iddialarını reddederek Yunanistan'ı savunmuştur. Gazeteye göre Yunanistan'ın aslında tek amacı vardır o da Küçük Asya'yı savunarak, din ve ırk ayrımı gözetmeden tüm halklara özgürlük, eşitlik ve adalet sağlamaktır. Ayrıca Yunanistan'ın bu sefer ile insanları buldukları yerlerden çıkartmak ya da onları yok etmek gibi bir niyeti de yoktur. Sağlanacak özgürlük ile Ankara'nın baskısı altındaki şanssız Müslümanlar da kurtulacaktır. Dolayısıyla bu mücadelenin Ermeniler ve Yahudiler dışında Kafkasya'dan gelen Müslümanlar ve Türkler gibi Doğu'nun tüm haklarının menfaatine olacağı ifade edilmiştir. Bütün erdemlerin savunucusu Yunan yönetimi, tiranlığa ve barbarlığa karşı savaşırken yapacağı uygulamalarla da bütün sınıfların ihtiyaç duyacağı adil yönetim ve uygulamaların da bir örneği olacaktır.⁷³

Yunan Hükümeti Fransa'da *Temps*, *Journal des Débats* ve *Figaro* gibi bazı gazeteler üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle sözü edilen gazetelerde anlaşma gereği verilen bütün haberler yayınlanmıştır. Örneğin *Figaro*'da Yunan dostu Georgios Bourton ve Dışişleri Bakanı Politis'in kendisi gibi Korfulu arkadaşı Adriyadis'e çok güvenilmiştir.⁷⁴ *Amaltheia*'nın 24/6 Temmuz 1922 tarihli sayısında Fransız gazeteci G. Borton'un *Paris La Figaro*'da çıkan bir makalesi yayınlanmıştır. Özerklik ve Küçük Asya'da Rumlar" başlıklı yazıda İngiliz ve Fransız politikaları arasındaki farklılıklara rağmen varılan uzlaşma neticesinde İzmir ve çevresinde yaşayan Hristiyan nüfus için özerklik içeren bir tasarının hazırlandığından bahsedilmiştir. İzmir'de Küçük Asyalıların sorunları üzerine çalışmalarıyla tanınan Doktor Psaltor'un⁷⁵ İzmir ve çevresinde yaşayan ve Türk olmayan tüm unsurları temsilen Fransız siyasetçileri bilgilendirmesi için Paris'e gittiği belirtilmiştir. İzmir'deki Yahudi cemaatin özerklik talebine karşı olumsuz bir görüşü olmadığı, özerkliğe engel teşkil etmedikleri ancak yine de bu girişimi onaylamadıkları da ifade edilmiştir. Makalenin devamında Küçük Asyalıların 1914'ten itibaren Fransa ve Fransızcaya karşı ilgili oldukları ve Küçük Asya'da bulunan Rum okullarındaki eğitimin tüm kademesinde Fransızca öğretimin zorunlu olduğundan da bahsedilmiştir. Yazıda ayrıca Yunan ordusunun bu topraklardan ayrılarak bölgeye Türk otoritelerinin dönüşünün Rumlara karşı çok büyük katliamlara sebep olacağı da belirtilmiştir. Dolayısıyla gazete, Müttefiklere yardım çağrısı yapmaktadır. Aslında istenen açık ve net bir şekilde İzmir'de Türk olmayan bütün unsurları içine alan gerçek bir özerk yönetimin kurulmasıdır. Böylelikle buradaki Müslüman nüfusun da güvenliği teminat altına alınacaktır.⁷⁶

⁷² *Amaltheia*, 16/9 Nisan 1922 Cumartesi, s. 1.

⁷³ *Amaltheia*, 16/9 Nisan 1922, s.1.

⁷⁴ Kitsikis, a.g.e., Propaganda, s.188-189.

⁷⁵ Nilüfer Erdem, çalışmasında isimleri Apostolof N. Psaltof ve Konstantinos Psaltof olmak üzere İzmirli iki ayrı Rum doktorun varlığından söz etmiştir. Kanaatimiz burada bahsedilen kişinin Rum Doktor Apostolos N. Psaltof olduğudur. Nitekim söz konusu çalışma, Psaltof'un, Sakarya Savaşı sonrası Yunanistan'ın İzmir'i terk edeceğine dair söylentilerin ortaya çıkması üzerine Anadolu Rumlarının haklarını savunmak ve Batı Anadolu'da otonom bir devlet kurulması amacıyla oluşturulan Helen Savunma Örgütü'nü içinde yer aldığı belirtilir. Bu örgütün gerek Avrupa gerekse de Amerika'ya heyetler gönderdiği ayrıca Doktor Apostolof N. Psaltof'un Paris'e giderek orada çeşitli basın temsilcileri ve siyasetçiler ile görüştüğü ve 21 Aralık 1922'de Lozan'daki Venizelos'tan Rumlar adına müdahale istediği bilinmektedir. Bkz. Nilüfer Erdem, "Megali İdea'nın Anadolu'daki Destekçilerinden Doktor Apostolof N. Psaltoff'un 1912-1922 dönemindeki Faaliyetleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/27, 2013, s. 66,71, 74.

⁷⁶ *Amaltheia*, 24 /6 Temmuz 1922 Pazar, s. 1.

Muhafazakâr *Morning Post*, Yunan davasına en yakın İngiliz gazetesidir. Özellikle Yunanistan'ın Londra elçisinin gazeteci dostları vasıtasıyla yazılan makalelerin, mektup ve mülakatlarınbüyükbirkısmı *WestministerGazetteveMorningPost*'da çıkmıştır.⁷⁷*Amaltheia*, *Morning Post*'tan bazı haberler de aktarmıştır. Buna göreAnkara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı, Mustafa Kemal'in İstanbul'da bulunan bir temsilcisine, telgrafla bazı talimatlar göndermiş ve Anadolu'daki Hristiyan nüfusun sürgüne gönderilmesi söylentilerini tekzip etmiştir. Ancak haberde Rumların ve Kilikya'dan göç eden Ermenilerin mal ve mülklerinin korunacağına dair söz verilmiş olmasına rağmen son günlerde bu mallara devlet tarafından el konulması ile ilgili bir kararname imzalandığından da bahsedilmektedir.⁷⁸Bir İtalyan gazetesi olan *Il Resto Del Carlino*'dan nakledilen "İtalya Krizi" başlıklı başka bir haberde gerek mühimmat gerekse de iletişim ve maneviyat bakımından Yunan askerinin son derece iyi durumda olduğu belirtilir. Bu nedenle Türklerin, Rumları ülkeden çıkarma gibi bir şeye teşebbüs etmeleri halinde kesinlikle başarısız olacakları dile getirilmiştir. Zira Yunan ordusu, idealleri için yani Yunanistan'ın birliği, beraberliği ve kardeşlerini koruma uğruna savaşırken fedakârlıkla işgal ettiği bölgeyi terk etmeye hevesli değildir. Dolayısıyla Yunan Hükümeti'nin de orduya geri çekilme emri vermesi son derece zor ve tehlikeli olacaktır.⁷⁹

Yunanistan her ne kadar Anadolu'daki Rumların nüfus olarak çoğunluğu oluşturduğunu ve onların kurtarılması adına böyle bir seferin zorunlu olduğunu ileri sürse de bu konuda farklı düşüncelerin de olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1912-13 Balkan Savaşları'nın yönetiminden sorumlu olan ve daha sonra Genelkurmay Başkanlığına vekalet edecek olan Albay Metaksas'ın görüşleri bunun bir örneğidir. Metaksas, başından beri Yunanistan'a teklif edilen toprağa karşı çıkmıştır. Çünkü ona göre tüm Anadolu nüfusu etnolojik bakımdan 10.000.000'dur ve bunun ancak 2.000.000 Rum kabul edilmektedir. Rum halkı tek bir bölgede toplanmayıp, daha çok kıyılarda küçük gruplar halinde dağılmıştır. Oysaki Müslümanlar ise her yerde çoğunluktadır.En kalabalık Rum grubunun yaşadığı İzmir sancağının bağlı olduğu Aydın vilayetinde bile Rumların Türklere oranı yediye karşı beştir. Sayıları 7.000.000 civarındaki Müslümanlar ise tüm Anadolu'da Rumlardan fazladır. Anadolu'nun herhangi bir yerini ilhak etmek uzun ve çetin bir sefere yol açacaktır. Ülkenin engebeli yapısı ve ulaşımda yaşanacak problemler nedeniyle böylesi bir seferin çok büyük güçlükleri olacaktır. Yunanistan'ın geçici askeri üstünlük kurarak İzmir ve dolaylarını işgal etmesi halinde bile burayı devamlı elinde tutması Yunanistan'ın askeri ve mali kaynakları üzerinde büyük bir yük olacaktır. Anadolu'nun bir parçasının asil gövdeden ayrılarak başka bir devletin egemenliğine verilmesi kaçınılmaz şekilde ekonomik ve etnolojik karışıklıklar yaratacak ve iki parça eninde sonunda birleşecektir diyerek en başından bu sefere karşı olmuştur.⁸⁰

C.Lozan Barışına Giden Süreç

Türkler, milli mücadeleyi kazanıp yapılan ateşkesten sonra sıra barış görüşmelerine gelmiştir. Bu süreçte İsmet Paşa, Dışişleri Bakanlığı'na getirilmiş ve Türk heyetinin baş delegesi olarak barış müzakerelerini yürütmüştür. Yunan heyetinin başında ise o sırada hiçbir resmi görevi olmayan, ama her türlü belgeyi Atina'ya danışmadan imzalama yetkisine sahip Venizelos bulunmaktadır.Bu, hem onun önemini hem de Yunanistan'ın umutsuz

⁷⁷ Kitsikis, a.g.e., Propaganda, s.182.

⁷⁸ *Amaltheia*, 13/26 Mayıs 1922 Cuma, No: 19224, İzmir, s. 1.

⁷⁹ *Amaltheia*, 24/6 Temmuz 1922, Pazar, s. 1.

⁸⁰ Alexander Anastasius Pallis, *Yunanların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Çev. Orhan Azizoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 31-32.

durumunu göstermesi açısından önemlidir⁸¹ Lozan görüşmeleri Kasım 1922'den Temmuz 1923'e kadar yaklaşık 9 ay sürmüş ve müzakerelerde 3 aylık bir kesinti yaşanmıştır.⁸²

Savaşta yenilginin ardından gerek Rum nüfusta gerekse de Yunan Devleti tarafında bu sürecin bir an önce son bulmasına dair beklenti ve istek hat safhada olmuştur. Bu durum İlias Simitopoulos'ın hazırlamış olduğu haberde de net bir şekilde görülmektedir. Nitekim Simitopoulos, İzmir Fransız Mason Locasının temsilcisi olarak Lozan'a gitmiş ve Venizelos ile görüşmüştür. Yapılan görüşmede Yunanistan'da bulunan Rumların, artık harabe haline gelen evlerine geri dönmek istediklerini iletmiştir. Fakat Venizelos, İzmirli Rumlar için acı da olsa açık ve net bir şekilde onların İzmir'e geri dönmelerinin artık mümkün olmadığını söylemiştir. Zira Yunanistan'ın yanı sıra Amerikalılar da Rumların İzmir'e geri dönmeleri için her türlü çabayı göstermiş olsalar da Türkler, bu konuda kararlı bir şekilde hiçbir gerekçeyi kabul etmemektedirler. Venizelos'a göre Yunanların başardıkları tek şey Türklerin Yunan topraklarından gitmesi ve taşınmazların değeri konusunda bir anlaşmaya varılmasıdır. Öyle ki eşitlik ancak Türkler ve Yunanlar arasında yapılacak bir değişim ile mümkün olacaktır. Venizelos, görüşmede ayrıca İzmir'deki önemli kişilerden bahsederek yangından önce mal ve mülklerinin Yunanistan'daki Türklerin mallarından çok daha kıymetli olduğunu ancak İzmir'deki yangının bu üstünlüğü yok ettiğini söylemiştir. Ona göre Yunanistan'daki Türkler, bir nüfus değişimini istememektedirler, fakat böyle değişiminin olması halinde Yunanistan'dan gidecek 200-300 bin civarındaki Türk nüfusun evlerini bırakacaklarını ve böylelikle de belki de bu evlere 500 bin civarında Rum nüfusu yerleştirebileceklerini sözlerine eklemiştir. Venizelos ayrıca İzmir'den ayrılması muhtemel nüfusun bir kısmının Amerika ya da İngiltere'ye gitmesi konusunda, İngilizler ve Amerikalılarla bir anlaşmaya varamadıklarını da ifade etmiştir.⁸³ Bilindiği üzere Rumların Anadolu'daki evlerine dönmesi meselesi Lozan'da konuşulmuş ve bu devasa insan takası Türkiye ile Yunanistan arasında 23 Ocak 1923'te Lozan'da karara bağlanmıştır.⁸⁴

Lozan Barış Görüşmelerinin devam ettiği süreçte dönemin Yunanistan Başbakanı Stilianos Gonatas'ın, 15 Mayıs 1923'te gazeteye verdiği demeç, "*Yunanistan Başbakanı'nın Beyanatları*" başlığıyla yayınlanmıştır. Buna göre Yunanistan temsilcisi Venizelos, barış görüşmeleri sırasında Türkiye'yi temsil eden İnönü'yü ziyaret ederek üç gün içinde savaş tazminatı ile ilgili bir yanıt vermesini istemiştir. Gonatas, Türkiye'nin cevabı her ne olursa olsun tazminat sorunuyla ilgileneneğini şayet konferansta Türkiye'ye tazminat ödenmesine karar verilmesi halinde Yunan temsilcinin müzakerelerden çekileceğini belirtmiştir. Habere göre İnönü, Venizelos'a bu sorunun çözümün ne kadar önemli olduğunu anladığını ancak Ankara'dan bir talimat gelmeden kendisinin herhangi bir şeye karar vermeye yetkili olmadığını söylemiştir.⁸⁵ Ancak bilindiği üzere ilerleyen süreçte Yunan temsilci müzakerelerden ayrılmamış ve Yunanistan, Trakya'da Karaağaç'ı⁸⁶ Türkiye'ye bırakmış, Meriç Nehri Türk-Yunan sınırı kabul olarak edilmiştir.⁸⁷

⁸¹ Baskın Oran, "Lozan Barış Antlaşması", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980*, C. 1, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 216-217.

⁸² Lefteris Papakostas, *Anarhikos Politevomenoi Diplomatia kai Politiki stin Neoteri Ellada 1821- 1936/ Αναρχικώς Πολιτευόμενοι Διπλωματικά και Πολιτικά στη Νεότερη Ελλάδα 1821-1936 (Anarşist Siyasetçiler Modern Yunan Yunanistan'da Diplomasi ve Siyaset 1821- 1936)*, Angelaki Yayınları, Atina, 2014, s. 448.

⁸³ *Amaltea Smyrnis*, 18 Ocak 1923 Çarşamba, No: 19261, Atina, s. 1.

⁸⁴ Pallis, a.g.e., s. 105.

⁸⁵ *Amaltea Smyrnis*, 16 Mayıs 1923 Çarşamba, No:19363, Atina, s.4.

⁸⁶ Yazar notu: Yunanlar burayı Palia Orestia olarak adlandırmaktadır.

⁸⁷ Şerafettin Turan, "Lozan Antlaşması", *TDVİA*, C.27, Ankara, 2003, s.214.; Lozan konferansı ile ilgili belgeler ve tutanaklar ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (4 Cilt), Çev. Seha L. Meray, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2023.

Anadolu'daki hezimet Yunan siyasetinde büyük çalkantıları da beraberinde getirmiştir. Eylül 1922'de Venizelosçu Nikolaos Plastiras ve Anti Venizelosçu Stilianos Gonatas önderliğinde subaylar iktidarı ele geçirmiş, Kral Konstantinos da istifa ederek yerini oğlu Georgios'a bırakmıştır.⁸⁸Lozan müzakerelerinin uzaması Rumlarda tedirginlik yaratmıştır. *Amaltheia Smyrnis'in* 30 Mayıs 1923 tarihli "Lozan Antlaşması" başlıklı E. Emmanouilidis tarafından hazırlanan haberinde bu görülmektedir. Nitekim yazıda bu tuhaf siyaseti yaratanların ülkenin Kraliyet yanlısı hükümeti olduğu ve Küçük Asya yenilgisi sonrasında devrim komitesi tarafından rütbelerin ellerinden alındığı ifade edilmiştir. Haberde ayrıca kendini bu siyasete adayan ve sonu felaket olan Küçük Asya Seferi'nden mümkün olan en az zarar ile kendilerini kurtaran Venizelos'a duyulan minnettarlık da dile getirilmiştir. Emmanouilidis ayrıca 1918'de Küçük Asya'da yaşayan 1,5 milyonluk Rum nüfustan geriye yıkıntılar kaldığını oysaki Yunan diplomatların, Küçük Asyalıların, Trakyalıların ve Ermenilerin varlığını unutmak isteyen bir tavır içinde olduklarını belirtmiştir. Dolayısıyla yapılacak barış ile tüm bu olayların unutulmasına çalışılmaktadır.⁸⁹

Gazetenin 30 Haziran 1923 tarihli sayısında yer alan "Lozan Komedi" başlıklı bir diğer yazıda bu gözler önüne serilmiştir. Haberde barış antlaşmasının imzalanması adına herhangi bir adım atılmadan 20 hafta geçtiği ve bu yeni haftada da hiçbir şey yapılmadığından ve hep aynı engellerin tekrarlandığından yakınılmaktadır. Yazıya göre şimdiye kadar kongrede yaşananlar gerçek bir komediden ibarettir. Öyleki Dünya Savaşı sonunda binlerce insan ölmüş, bir dolu para harcanmış ve dünyadaki ekonomik hayat durmuş olmasına rağmen Türkiye'yi ilgilendiren tek mesele Osmanlı borçlarının nasıl ödeneceğidir ve bu nedenle görüşmelerin kesilmesi söz konusu olmuştur. Nihayetinde Ankara Hükümeti'nin temsilcisi İsmet, Türkiye'nin Lozan müzakerelerini sona erdirdiğine ve artık komisyona katılmayacağına dair Müttefiklere bir telgraf yollamıştır. Buna göre borçların ödenmesi sorunu, kapitülasyonların kaldırılması, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından asker çekilmesi gibi sorunlar çözülmediği sürece Türk heyeti komisyona katılmayacaktır. Gazeteye göre aslında böyle bir telgrafi Müttefiklerin göndermesi gerekmektedir ancak onlar kendi aralarındaki anlaşmazlıklar ve olayların belirsizliği nedeniyle Türkleri hazır hale gelmiş ve böyle bir telgrafi İsmet Paşa, göndermiştir. Habere göre yarın Türklere bir nota Türk gönderilecek ve hemen cevap vermemeleri halinde görüşmeler durdurularak, İstanbul ve Boğazlar da işgal edilecektir. Gazeteye göre Türklerin uzlaşmaz tutumu, belki de bu nedenle Müttefiklerin menfaatine yarar sağlayacaktır. *Amaltheia Smyrnis*, ayrıca Türklerin Suriye'yi işgal eden Fransa'ya karşı düşmanca bir tutum sergilediklerini ve Kemal'in yetkililerinin, Beyrut aracılığıyla Suriye limanlarından biri olan Halep'e ticari boykot ilan ettiklerini ve de Müftünün miting'deki konuşmasından sonra olaylar çıktığını belirtmiştir. Habere göre Suriye'nin Türklere kurtularak bağımsızlığını kazanması yakın bir zamanda gerçekleşecektir. Fransa'nın ise Boğazlar'da İngilizlerin politikasını destekledikleri iddia edilmiştir. Mudanya Görüşmeleri boyunca İngiltere, borçların Fransız frangı olarak ödenmesi konusunda Fransa'nın görüşünü desteklemiş ama Türkler bunu kabul etmemiştir. Çünkü 23.000.000 Türk lirasını bulan yıllık zarar haricinde Osmanlı Devleti'nden 200.000.000 Fransız frangı falacaklı olanlar bunu paylaşacaklardır. Dolayısıyla Fransa ve Müttefikler, Türkiye'nin ekonomik durumundan dolayı ona karşı tolerans göstermek istemektedir. Özellikle de Lord Curzon, artık bu belirsizliğin sona ermesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak İngiltere'nin Türkiye'ye bir nota göndermesi halinde bu durum Lozan'da bulunan Yunan temsilciyi etkilemeyecektir. Çünkü Müttefikler,

⁸⁸ Pavlos B. Petridis, *Elliniki Politiki kai Koinoniki İstoria 1821- 1940 /Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία 1821-1940, (Yunanistan'ın Siyasi ve Toplumsal Tarihi 1821- 1940)*, Paratiritis Yayınları, Selanik, 1986, s.166-167.

⁸⁹ *Amaltheia Smyrnis*, 30 Mayıs 1923 Çarşamba, No:19377, Atina, s.1.

görüşmelerin hiçbir şekilde ertelenmeyeceğine dair Venizelos'a bir güvence vermişlerdir. Yunanistan temsilcisi, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunu çözerek barış yapılması konusunda ısrar etmesine rağmen halen devam eden bir belirsizlik söz konusudur. İki ülke arasında askerin geri çekilmesi ile ilgili bir açıklama olsa da bu durum Yunanistan'ın haklarından feragat ettiği anlamına gelmemektedir. Müttefikler, bu konunun genel barış antlaşmasında yer almadığı takdirde benzer bir antlaşma durumu için Venizelos'a söz vermişlerdir. Ancak gazete tüm bu yaşananları kukla komedisine benzeterek gelecek hafta bir barış antlaşmasının imzalanmasından ümit edilip edilmeyeceğini sormaktadır. *Amaltheia*'ya göre Türkler, müttefiklerin kendi aralarındaki uzlaşmazlığını görerek küstah bir tavra girmiştir. Ama her ne olursa olsun en kısa sürede bir barış antlaşmasının imzalanmak zorunda olduğu da bir gerçektir. Çünkü Trakyalılar ve şimdiye kadar evlerine dönebilmek ya da daimi olarak Yunanistan'a yerleşebilme umudu kalmamış Küçük Asyalıların bu barış antlaşmasının en kısa sürede imzalanacağına inanmak istedikleri ifade edilmiştir.⁹⁰

Sonuç olarak Yunanistan'ın Sevr ile elde ettiği kazanımlar, Lozan Antlaşması ile Türkler geri dönmüş ve geleceğe yönelik irredantist iddiaları önlemeye yönelik zorunlu bir nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir.⁹¹ Anadolu'da bulunan yaklaşık bir milyon Rum nüfus karşılığında Yunanistan'da yaşayan yaklaşık altı yüz elli bin Müslüman Türkiye ve Yunanistan arasında mübadeleye tabi tutulmuştur. Venizelos'un Girit'ten beri uygulamaya çalıştığı ve 1912-1913 Balkan Savaşları sonunda hedef haline getirdiği iki kıta ve beş denizden oluşan Büyük Yunanistan hedefi 1922'de Yunan ordularının yenilmesiyle büyük bir hezimet ile sonuçlanmıştır.⁹²

Sonuç

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı toprakları, Müttefiklerin çıkar ve güç mücadelesine sahne olmuş, İtalya'nın bölgede önemli bir siyasi aktör olma potansiyeli, diğer Müttefik Devletleritedirgin etmiştir. Bu nedenle daha önce yapılan antlaşmalara aykırı olarak İngiltere'nin desteğiyle Yunanistan sürece dahil edilmiş ve İzmir'i işgal etmekle yetkilendirilmiştir. Bu işgal, Fransa ve İtalya tarafından uygun bulunmamış ve bu devletler bir müddet sonra politika değişikliğine gitmiştir. Söz konusu işgal izni, Yunanistan için uygarlık yayma, Anadolu'daki Rumları özgürleştirme ve Büyük Yunanistan idealini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda başlayan Küçük Asya Seferi, öngörülemez şekilde Osmanlı Devleti'nden ayrı, kendi bağımsız ulusal devletlerini kurmak için savaşıyor Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk milli hareketinin direnciyle karşılaşmıştır. Söz konusu Türk-Yunan Savaşı, İzmir'in eski gazetelerinden *Amaltheia* tarafından yakından takip edilmiş ve Yunan Hükümeti destekli haber, makale ve mülakatlar ile Rumlar, Venizelist bir propaganda eşliğinde yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Amaltheia, Türk milli hareketinin lideri Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetlerini çok yakından takip etmiştir. Önceleri Osmanlı Devleti'ne isyan eden bir asi asker olarak değerlendirilen Mustafa Kemal Paşa'nın, ilerleyen süreçte askeri dehasının yanı sıra Müttefikler arasındaki türlü anlaşmazlıkları bir potada eriterek bunları Türk milli menfaatleri lehine kullandığı diplomatik yeteneği takdir edilmiştir. Türk güçlerinin askeri başarıları nedeniyle İngiltere'nin dahi Mustafa Kemal'in taleplerini kabul etmek durumunda kalması

⁹⁰ *Amaltheia Smyrnis*, 30 Haziran 1923 Çarşamba, No:19408, Atina, s. 1.

⁹¹ C.M. Woodhouse, *a.g.e.*, s. 208.

⁹² Murat Eser, *Eleftherios Venizelos Yunan Arşiv Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkileri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019, s. 196.

gazetede tarafından eleştirilmiştir. Sovyetler Birliği ile kurulan temas ve askeri-ekonomik yardımlar dindaş Yunanlara yapılan büyük bir kötülük olarak değerlendirilirken gazete her koşulda Rumların moralini yüksek tutmaya çalışmıştır. Nitekim Yunan ordusu yüksek manevi gücüyle eninde sonunda galip gelerek onları özgürleştirecek ve İzmir'de özerk bir yönetim kurulacaktır. Bu medenileşme programı Anadolu'nun Hristiyan halkları kadar Müslümanlara da yöneliktir. Fakat İzmir'in özerkliğinin İzmir Yahudi cemaati tarafından engellenmesi de bunun onaylanmadığı görülmüştür.

Sevr Antlaşması'nın değişikliğe uğrayabileceği ya da uygulanamayabileceği söylentileri bile Rumların en büyük korkusu olmuştur. Bunun nedeni Türk Milli güçlerinin başarılı savaşları ardından Yunan ordusunun bölgeden çekilerek yerine Türk ordunun gelebilme ihtimalidir. Alınan büyük yenilgi Küçük Asya Seferi'nin aslında o kadar gerekli olmadığı ve dahi yanlış bir karar olduğu ile ilgili farklı değerlendirmeler de yapılmıştır. Nihayetinde birtakım ideolojik ve stratejik nedenlerle girmesi kolay olan savaşın bir zaferle sonlandırılması o kadar kolay olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Rumların bir an evvel bir barış antlaşmasının imzalanarak belirsizliklerin giderilmesinden yana güçlü talep ve beklentileri dikkati çekmiştir. Rumların, Yunanistan ile dil, din ve kültürel bağlar üzerinden kurduğu temas ve birliktelik arzusu ancak bir nüfus değişimi sağlanabilmiştir. Türkler, kendisine dayatılan Sevr Antlaşmasını reddederek haklı davalarını Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yaptığı savaşlar sonucu kazanmış ve ancak ondan sonra şart koşullarda imzalanan Lozan Antlaşması ile nihai bir barış ortamı sağlanabilmiştir.

Kaynakça

1-TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

- Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH.KMS), 52-4/44/1, H.03.02.1338
Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH. KMS), 52-4/44-2, H.03.02.1338.
Dahiliye Kalem-i Mahsus (DH. KMS), 52-5/40-1, H.17.04.1338.
Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR. İM), 42/48/01, M.01.12.1923.
TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 34723-136599-2, 1921.02.20.
Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 34724-136606-4, 1920.01.01.
Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 36097-142568-569, 1921.08.07.
Milli Eğitim Bakanlığı Genel/Mektup, 99-480-7, 8.9.1923.

2-Sürelî Yayınlar

- Amaltheia*, 7/20 Nisan 1922, Perşembe, No: 19193, İzmir, s. 1.
Amaltheia, 16/9 Nisan 1922 Cumartesi, No:19201, İzmir, s.1.
Amaltheia, 17 /30 Nisan 1922 Pazar, No: 19202, İzmir, s. 1.
Amaltheia, 13/26 Mayıs 1922 Cuma, No:19224, İzmir, s. 1.
Amaltheia, 25/7 Mayıs 1922 Çarşamba, No: 19234, İzmir, s.1.
Amaltheia, 24/6 Temmuz Pazar, 1922, No: 19283, İzmir, s. 1.
Amaltheia, 12/25 Ağustos 1922 Cuma, No:19219, İzmir, s. 1.
Amaltheia, 18/31 Ağustos 1922, Perşembe, No: 19223, İzmir, s.1.
Amaltheia Smyrnis, 18 Ocak 1923 Çarşamba, No: 19261, Atina, s. 1.

- Amaltea Smyrnis*, 16 Mayıs 1923 Çarşamba, No: 19363, Atina, s.4.
Amaltea Smyrnis, 30 Mayıs 1923 Çarşamba, No: 19377, Atina, s.1.
Amaltea Smyrnis, 30 Haziran 1923 Çarşamba, No:19408, Atina, s. 1.

Kitap, Makaleler

- Akdağ, Ömer (1997), Milli Mücadele Şahsiyetlerinden Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.14, Sayı, 40, s. 116-132.
- Akşin, Sina (1986), "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler (20 Temmuz 1974'e Kadar) Türk- Yunan İlişkileri, Ankara: Genelkurmay Basımevi, s.174-188.
- Akşin, Sina (1996), "Osmanlıların Sonuncusu", İstanbul 1914- 1923 Kaybolup Giden Bir Dünyanın Başkenti ya da Yaşlı İmparatorlukların Can Çekişmesi, Haz. Stefanos Yerasimos, Çev.Cüneyt Akalın, İstanbul:İletişim Yayınları, s. 114- 125.
- Arslan, Ali (2005), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Rum Basını*, İstanbul: Truva Yayınları.
- Aydemir, Şevket Süreyya (1999), *Tek Adam Mustafa Kemal 1919- 1922*, C.II, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Bardakçı, Murat (2015), *Enver*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Busch, Briton Cooper (1976), *Mudros to Lausanne: Britain's Frontier in West Asia, 1918-1923*, New York Albany: State University of New York Press.
- Clogg, Richard (2013), *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, Çev. Dilek Şendil, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Çakmak, Ferdi (2019), *Türk İstiklal Harbi'nde Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921)*, (Yüksek Lisans Tezi), Milli Savunma Üniversitesi, Alpaslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Dalby, Andrew (2010), *Eleftherios Venizelos 1219-1923 Barış Görüşmeleri Sonrası*, Çev. Dinçer Demirkent, Ankara: Akılçelen Kitapevi.
- Eraslan, Cezmi (2020), "Mudanya Mütarekesi", *TDVİA*, C.30, Ankara, s.355- 356.
- Erdem, Nilüfer (2010), *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, İstanbul: Derlem Yayınları.
- Erdem, Nilüfer (2013), "Megali İdea'nın Anadolu'daki Destekçilerinden Doktor Apostolof N. Psaltoff'un 1912-1922 dönemindeki Faaliyetleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/27, s.63-77.
- Erdem, Nilüfer (2016), Lozan Görüşmeleri Sırasında Patrikhane Meselesi Karşısında Patrik Meletios'un Yunan Kaynaklarına Yansıyan Yaklaşımı, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XVI, Sayı, 33, s. 105- 134.
- Erim, Nihat (1953), *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı Andlaşmaları)*, C.1, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Eser, Murat (2019), *Eleftherios Venizelos Yunan Arşiv Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkileri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Fromkin, David (2008), *Barışa son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Çev. Mehmet Harmancı, 2008, İstanbul: Epsilon.
- Güllü, Ramazan Erhan (2018), *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı'dan Cumhuriyete*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Gökbilgin, M. Tayyip, (1959), *Millî Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, C.1, Türk Ankara: Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Görgülü, İsmet (1992), *Büyük Taaruz*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Güner, Zekai (1998), "Milli Mücadelede Türk Kamuoyunu Oluşturan Basın", *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi, C.11, Sayı, 31, s. 89-104.
- Hale, William (2003), *Türk Dış Politikası 1774- 2000*, Çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Helmreich, Paul C. (1974), *From Paris to Sévres The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference of 1919-1920*, Columbus: Ohio University Press, Columbus.
- Kurat, Yuluğ Tekin, (1986), "Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri Bildiriler (20 Temmuz 1974'e Kadar), Genelkurmay Basımevi: Ankara, s.407- 427.
- Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (2023), Çev. Seha L. Meray, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınlar.
- Kitsikis, Dimitris (1963), *Yunan Propagandası*, İstanbul: Meydan Neşriyat.
- Koçak, Meltem (2018), *Tevhid-i Efkâr Gazetesinin Milli Mücadeleye Bakışı (1921-1923)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Kuran, Ercüment, (1992), "Birinci Dünya Savaşı", *TDVİA*, C.6, İstanbul, s.196-200.
- Küçük, Cevdet (2009), "Sevr Antlaşması", *TDVİA*, C.37, İstanbul, s. 1-5.
- Macmillan, Margaret (2002), *Paris, 1919: Six Months That Changed the World*, New York: Random House.
- McCarthy, Justin (2018), *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, Çev. Fatma Sarıkaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- McNeill, William H. (2013), *Dünya Tarihi*, Çev. Alâeddin Şenel, Ankara: İmge Kitapevi,
- Mihalopoulos, Dimitris (1997), *O Ethnikos Dihasmos H Alli Diastasi-OEθνικός Διχασμός H άλλη Διάσπαση (Ulusal Bölünme Diğer Boyut)*, Atina: Trohalia Yayınları,
- Oran, Baskın (2009), "Lozan Barış Antlaşması", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980*, C. 1, Ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 215- 238.
- Öztoprak, İzzet (1998), "II. İnönü Savaşı Sonrasında İç Siyasi Durum ve Ankara'da Hükümet Değişikliği", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.14, Sayı, 42, s. 1082- 1097.
- Öztoprak, İzzet (2000), "Birinci İnönü Savaşı'nın Anadolu, İstanbul ve Dış Basında Karşılanışı ve Yorumu", *Belleken*, C.64, Sayı, 240, s. 523- 540.
- Öztürk, Cemil (2020), "Mondros Mütarekesi", *TDVİA*, C.30, Ankara, s. 271- 273.
- Pallis, Alexander Anastasius (1997), *Yunanların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Çev. Orhan Azizoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Papakostas, Lefteris (2014), *Anarhikos Politevomenoi Diplomatia kai Politiki stin Neoteri Ellada 1821- 1936/Αναρχικώς Πολιτευόμενοι Διπλωματικά και Πολιτική στη Νεότερη Ελλάδα 1821-1936 (Anarşist Siyasetçiler Modern Yunanistan'da Diplomasi ve Siyaset 1821- 1936)*, Atina: Angelaki Yayınları.
- Petridis, Pavlos B. (1986), *Elliniki Politiki kai Koinoniki İstoria 1821- 1940/Ελληνική Πολιτική*

και Κοινωνική Ιστορία 1821-1940 (Yunanistan'ın Siyasi ve Toplumsal Tarihi 1821-1940), Selanik: Paratiritis Yayınları.

Renouvin, Pierre. (1993), *I. Dünya Savaşı*, Çev. Teoman Tunçdoğan, İstanbul: İletişim Yayınları Cep Üniversitesi.

Shaw, Stanford J. (2014), *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu Savaşa Giriş*, Çev. Beyza Sümer Aydaş, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sonyel, Salahi R. (2011), İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri 1821- 1923, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Şamsutdinov, A.M. (1992), *Mondros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918- 1923*, Çev. Ataol Behramoğlu, İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Toynbee, Arnold Joseph (2007), *Türkiye'de ve Yunanistan'da Batı Meselesi*, Çev. Kadri Mustafa Orağlı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Trumpner, Ulrich, (1968), *Germany and the Ottoman Empire 1914-1918*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Turan, Şerafettin (2003), "Lozan Antlaşması", *TDVİA*, C.27, Ankara, s. 214- 217.

Umar, Bilge (1974), İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Veremis, Thanos (2005), "1922 Yunan Devleti'nde Siyasi Süreklilikler ve Yeniden Düzenlemeler", *Ege'yi Geçerken 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, Der. Renée Hirschon, Çev. Müfide Pekin, Ertuğ Altınay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 73- 88.

Woodhouse, C.M. (1998), *Modern Greece A Short History*, Kent: Faber&Faber.

Yerasimos, Stefanos (2000), *Kurtuluş Savaşında Türk-Sovyet İlişkileri 1917- 1923*, İstanbul: Boyut Yayınları.

Yunanca-Türkçe Sözlük /Ellinotourkiko Leksiko-Ελληνoturkικό Λεξικό, (2009), Haz. Faruk Tuncay, Leonidas Karatzas, Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi.